

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 28

София, петък, 25 декемврий

1931 г.

29. заседание

Четвъртък, 24 декемврий 1931 г.

(Открито отъ председателя А. Малиновъ въ 16 ч. 38 м.)

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народни представители	517	Предложение отъ министъръ-председателя Н. Мушановъ за продължение сесията на Народното събрание до 27 януарий 1932 г. (Приемане)	517
Питане отъ народнитъ представители Христо Георгиевъ и Христо Трайковъ къмъ министъръ-председателя и министра на войната — питатъ: ще бжде ли вдигнато и кога военното положение въ Петричкия и Кюстендилския окръзи. (Съобщение)	517	Законопроектъ за амнистия. (Първо четене — разискване)	518
		Дневенъ редъ за следващото заседание	539

Председателтъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито. Присъствуватъ нужното число народни представители. Заседанието е законно.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни представители: Аневъ Василь, Бояджиевъ д-ръ Атанасъ, Бурилковъ д-ръ Димо, Данаиловъ Георги, Деневъ Панайотъ, Димитровъ д-ръ Димитъръ, Димитровъ Захари, Дичевъ Петко, Дойчиновъ Никола, Запряновъ Петко, Ивановъ Запрянь, Йотовъ Никола, Калъповъ Георги, Качаковъ Йорданъ, Куцаровъ Тодоръ, Лоловъ Сава, Лунговъ Николай, Лъкарски Иванъ, Ляпчевъ Андрей, Мечкарски Тончо, Момчиловъ Стоянъ, Нейчевъ Адамъ, Николовъ Лазаръ, Петковъ Цвѣтко, Пулевъ Стамо, Рангеловъ Раденко, Сапунджиевъ Никола, Свиначковъ Добри, Славовъ Кирилъ, Таскаловъ Цвѣтко, Ташевъ Димо, Тодоровъ Иванъ, Христовъ Александъръ, Христовъ Димитъръ, Христовъ Трайко, Цанковъ Иванъ, Цановъ д-ръ Асенъ и Цановъ Стефанъ)

Съобщавамъ на Събранието, че бюрото е разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Петко Стоевъ — 2 дена;
 На г. Лазаръ Станевъ — 2 дена;
 На г. Запрянь Ивановъ — 2 дена;
 На г. Тодоръ Куцаровъ — 2 дена;
 На г. Василь Домузчиевъ — 3 дни;
 На г. Стефанъ Петковъ — 1 день;
 На г. Славейко Василевъ — 1 день;
 На г. Иванъ Ангеловъ — 3 дни;
 На г. Георги Юртовъ — 1 день;
 На г. д-ръ Никола Чирпанлиевъ — 1 день;
 На г. Жеко Желябовъ — 1 день;
 На г. Владимиръ Молловъ — 1 день;
 На г. д-ръ Атанасъ Бояджиевъ — 2 дена;
 На г. Стойчо Мошановъ — 1 день;
 На г. Николай Алексиевъ — 2 дена;
 На г. Боянь Мелнишки — 1 день;
 На г. Никола Каракашевъ — 1 день;
 На г. Георги Калъповъ — 2 дена;

На г. д-ръ Асенъ Цановъ — 3 дни;
 На г. Петко Запряновъ — 4 дни;
 На г. Стоянъ Момчиловъ — 4 дни;
 На г. Рашко Маджаровъ — 1 день;
 На г. Янаки Молловъ — 1 день;
 На г. Михаилъ Бойчиновъ — 4 дни и
 На г. Стаматъ Ивановъ Кировъ — 1 день.

Постъпило е питане отъ народнитъ представители г. Христо Георгиевъ и г. Христо Трайковъ къмъ г. министъръ-председателя и г. министра на войната, съ което питатъ ще бжде ли вдигнато и кога военното положение въ Петричкия и Кюстендилския окръзи и смѣта ли правителството да издири и накаже авторитъ на своеобразния икономически и политически бандитизъмъ.

Това питане ще бжде препратено на съответнитъ г. г. министри, за да отговорятъ.

Има думата г. министъръ-председателтъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Г. г. народни представители! Съгласно чл. 127 отъ конституцията, първата половина на редовната сесия свършва на 28 т. м. Тъй като народното представителство ще бжде занимано съ още редица въпроси, ще моля, възъ основа на чл. 129 отъ конституцията, Народното събрание да вземе решение, сесията да се продължи до 27 януарий 1932 г. включително, за да се слѣе съ втората половина на редовната сесия, която започва отъ 28 януарий 1932 г.

Ще моля, следователно, да гласувате продължение на сесията до 27 януарий — включително — 1932 г.

Председателтъ: Моля г. г. народнитъ представители, които приематъ предложението на г. министъръ-председателя, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

И. Симеоновъ (д): (Къмъ работницитъ) Ха, вдигайте ржка и вие. Азъ знамъ, че желаете тази работа, но се преструвате. Пустите парички! (Смѣхъ)

Председателят: Моля, г. Симеоновъ, безъ такива бележки.

Пристъпваме къмъ разглеждане първата точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за амнистия.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретарь Н. Гавриловъ (нац. л): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 20)

Председателят: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Захариевъ.

Н. Захариевъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Никога въ Народното събрание, откакто сме отворили първата извънредна и първата редовни сесии на XXIII-то обикновено Народно събрание, не е слаганъ на разглеждане, както днесъ е сложенъ, въпросъ за омилотворението на страната, за даване амнистия на тия, които сѫ провинени въ междоусобната гражданска война, която върлува въ България цѣли 8 години. Интересътъ на общественото мнение въ България, интересътъ на всички български избиратели се подсилва и съ туй, че едната страна даде доказателства за мирно опрощаване на грѣхове и престѣпленията, които се извършиха отъ другата страна, а другата страна смѣтна това за слабостъ и почна да провокира българското обществено мнение, мирния редъ, който установи новата властъ на Народния блокъ и като чели пакъ ще се иска да се хвърли страната въ ония междоусобици, които нищо добро нѣма да докаратъ на нашия народъ и нашата държава.

Онзи духъ, който витаеше 8 години въ България, вече изчезна завинаги отъ нашата страна. Днесъ другъ духъ витае въ България, другъ духъ овладява душитѣ на българскитѣ избиратели. Той е духътъ на мирното творчество, на забравата, на всеопрощението — за да може България, стѣпила на равнището на спокойното политическо развитие, да стане една страна за примѣръ на Балканитѣ и за примѣръ на цѣла Европа. Туй, което е днесъ, е резултатъ на непосилнитѣ борби, които водѣ българскиятъ народъ и които на 21 юний т. г. се увѣнчаха съ успѣхъ и дадоха тоя политически обликъ, който има днешниятъ Парламентъ и тази властъ, която днесъ управлява нашата страна.

Мнозина казватъ, че на 21 юний имало едно стихийно настроение: отчаяни се най-после хората отъ дългото управление на Демократическия сговоръ и решили да гласуватъ за една нова формация, каквато е Народниятъ блокъ. Много се лъжатъ тѣзи, които вѣрватъ, че на 21 юний взема връхъ настроението въ България. 21 юний е резултатъ не на настроението, а на здравия разсѣдѣкъ на българския избирателъ, който схвана, че по пѣтя на размирицитѣ България ще загине, българскиятъ народъ ще изчезне. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) На 21 не диктуваше чувството, онова партийно настроение, което могатъ да иматъ народнитѣ маси; на 21 юний, може би за пръвъ пѣтъ въ историята на нашия политически животъ, разумътъ наддѣла въ цѣлокупния български народъ и той даде спонтанно своето довѣрие на партията отъ Народния блокъ.

Ние преживѣхме една епоха — оная епоха, въ която политически Донкихотовци препускаха своя Росинантъ по обширнитѣ родни полета и ги осѣяха съ кърви и гробове. Тази епоха изчезна, народътъ я тури въ забвение, пусна тежка завеса, за да настѣпи друга епоха, която преживѣваме днесъ — епохата на мирното творчество на българския народъ, въ която, като се приобщатъ усилията на всички народни представители тукъ, въ Парламента, и усилията на всички български избиратели-данѣкоплатци, да можемъ и ние, като народъ културенъ, издигнатъ, тукъ, въ центъра на Балканитѣ, да творимъ и да създаваме блага, които ще могатъ да докаратъ едно по-спокойно развитие на нашия народъ и да ни изведатъ на обетованата земя.

Но щомъ като преживѣхме, както казахъ, кървавата епоха и настѣпи другата епоха, епохата на мирното творчество, повдигна се вече въпросътъ за опрощение. Въ своята душа и въ своето съзнание българскиятъ народъ отдавна прости на тѣзи, които извършиха грѣхъ спрямо него. Никой вече въ нашата страна не търси кой уби тогава или оногова; никой въ нашата страна не търси кой е извършилъ това или онова злочинство; никой въ нашата страна не търси отговорности отъ тѣзи, които цѣли 8 години вършеха престѣпления въ България. И не бива да търсимъ. Това е не само една лична проява на отдѣлна по-

литическа групировка или на цѣла една формация, каквато е Народниятъ блокъ — това е разсѣдѣкъ, това е разумътъ, които диктуватъ на българскитѣ избиратели-данѣкоплатци да простятъ, защото този, който умѣе да прощава, този, който умѣе да забравя, този, който не гледа всѣка стѣпка, която е изминалъ и не се съсредоточава въ нея, а гледа съ широкъ погледъ напредъ да търси съ своя взоръ изгрѣващото слънце на свободата, братството и равенството — само той е способенъ да твори и да създава културни мѣроприятия въ тая страна. И се явява въпросътъ за амнистията, тѣй много желана, тѣй много искана, тѣй много мечтана въ душата на българския народъ и тѣй много броящъ се този народъ, за да може да се прокара тя.

Амнистията, казватъ едни, е договоръ между победители и победени. Това е абсолютно вѣрно, г-да, защото въ гражданската война, както въ всѣка една война, ще има победители, ще има и победени. Победителятъ винаги е правъ, защото е силенъ, защото всички ония институции, които могатъ да осигурятъ неговото господство, сѫ на негово разположение; победениятъ винаги е въ немилостъ. А между Капитола и Тарпейската скала има само една крачка: този, който очаква днесъ слава, утре може би ще намѣри позоръ; този, който мисли за позоръ, въ утрешния день може би неговата глава ще бѣде окичена съ ореола на славата и величието въ една държава.

Но, казватъ нѣкои прависти, напр. нѣмскиятъ юристъ Ерингъ: „Амнистията, това е единъ вентилаторъ на правото.“ Когато правото съ своитѣ установени норми за граждански отношения е вече задрѣстено, благодарение на комплициранитѣ отношения и на комплициранитѣ борби, които се пораждатъ въ държавата, тогава вече амнистията е належаща, за да може да се намѣри единъ отдушникъ на това право, което е задрѣстено. Другъ единъ нѣмски ученъ казва, че „въ амнистията държавническата мѣдростъ тържествува надъ държавноправнитѣ норми“. Действително и той е правъ, защото ако ние се държимъ стриктно въ закона, въ всички постановления, които той дава за провиненитѣ въ междоусобната гражданска война, ние действително ще дойдемъ до единъ батакъ, ние не можемъ да намѣримъ нито началото, нито можемъ да достигнемъ края; ние не знаемъ кои носятъ отговорноститѣ, кои я иматъ и кои ще трѣбва да понесатъ ударитѣ на закона; не може да се намѣри истинскиятъ виновникъ, за да получи той своето наказание.

Но, г. г. народни представители, когато ние говоримъ за сключването на миръ, действително трѣбва да сме имали война. Когато ние говоримъ за миренъ договоръ, който се сключва между българския народъ — въ тази му частъ, която днесъ се представлява въ българския Парламентъ отъ мнозинството въ него и отъ правителството, което днесъ управлява — и тия политически престѣпници, които днесъ-заднесъ формално сѫ политически престѣпници, въпрѣки че българскиятъ народъ отдавна е престаналъ да мисли, че тѣ сѫ политически престѣпници, ние трѣбва да намѣримъ причинитѣ, които предизвикаха тѣзи граждански междоусобици. Азъ казахъ — и ще бѣда последователенъ на себе си — че не искаме да търсимъ отговорноститѣ на отдѣлни лица, на отдѣлни политически групировки, които, тѣй или иначе, сѫ извършили известни действия, стореници сѫ на една или друга политическа идея. Азъ съмъ за пълното и абсолютно право на всѣка обществена групировка, на всѣка политическа партия да се бори така, както разбира. Стига да хармонира своитѣ действия съ законитѣ въ страната, стига да хармонира своитѣ действия съ установенитѣ традиции и порядки въ българската държава. Политическата партия, когато се бори, когато излиза на политическото борбище и иска да завоюва своитѣ позиции предъ българския народъ, тя ще трѣбва да съблюдава строго тѣзи норми, тѣзи положения, които могатъ да ѝ гарантиратъ било отъ лѣво, било отъ дѣсно едно спокойно развитие. А това ще стане, както казахъ, когато тя хармонира своитѣ действия съ законитѣ и традициитѣ въ нашата държава. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Но кой, г. г. народни представители, запали гражданскитѣ междоусобици? Едни ще кажатъ 9 юний, защото до 9 юний действително ние нѣмахме гражданска война; други ще кажатъ, че тя съществува и преди 9 юний и че 9 юний е само една концепция. За себе си тѣ сѫ прави, защото, споредъ тѣхъ, гражданската война съществува и преди 9 юний; споредъ насъ, като представители на Земледѣлския съюзъ, тѣ не сѫ прави, защото, споредъ насъ, до 9 юний съществуваха напълно гражданскитѣ и конституционни свободи въ нашата страна. Това е въпросъ на споръ. Този споръ ние изоставяме настрана тукъ, въ Народното събрание. Ние не търсимъ отговорноститѣ за самия актъ 9 юний. Актътъ 9 юний, като всѣки полити-

чески акт, ще го сѝди историята, тя ще се произнесе дали той е конституционен акт или не. Историята ще даде всѝкому заслуженото, нека тя отсѝди. Ние се спираме на самия политически акт, който замѝни една власт сѝ друга, който тури на тѝзи банки, вмѝсто едни представители на народа, други; не на самия акт, когато бѝха арестувани 212 народни представители и бѝх суспендирано правото на Народното събрание, въпрѝки изричния текст на конституцията. Това ние нѝма да сѝдим, за този акт нѝма да дирим сѝтѝка. И ние тѝрсим сѝтѝка не, но припомним, за да можем, като разглеждаме един такъв актуелен въпрос — всеопрощението — да направим една малка екскурзия в миналото, за да видим, кой предизвика тия граждански войни, кой предизвика тия междубодини и кой носи не предѝ закона — законът е простил — не и предѝ общественото мнение — и то е простило — но предѝ своята собствена сѝвѝст, отговорност за престѝпленията, които се вършеха на 9 юний и следѝ 9 юний.

Коя е грѝшката на управлението на Демократическия сговор? Нѝкои я намират в туй, че сѝмнил едно правителство. Не, актът сѝ е акт. Азѝ казах в началото на моята реч — правѝ е тоя, който е силен, защото той има всичкитѝ институции в своитѝ ръце. И старата максима, че правото е на силния, доби олицетворение, въплотение най-вече в деветоюнския преврат. Не там се спира мнението на българския народ за политическитѝ отговорности. Промѝната стана, кабинетът биде арестуван, ако щете — ще се сѝгласа — и Парламентът бѝше разгонен, бѝше арестуван. Ако се поставим от гледна точка на обективния наблюдател, нека се сѝгласим, че до тук престѝпления нѝма. Тѝ имаха силата, тѝ направиха тази промѝна.

Престѝпленията почват, когато, ведно сѝ министритѝ, от които тѝрѝха отговорности, тѝ затвориха и пѝдаритѝ от сѝлата, хванаха за ушитѝ и последнитѝ чивовци, които не знаеха какво е политическа борба, хвърлиха ги в затворитѝ и ги подложиха на нечувана инквизиция. И българският народ тогава каза: какѝ е отговорен министърът? Нима той е извършил престѝпления? Както азѝ съм невинен и ме хвърлиха в затвора, така сѝ невинни и министритѝ, които хвърлиха в затвора. И престѝплението на Сговора тук е най-големо, че той отождестви, че той приравни престѝпленията — ако има такива — на самия кабинет, на самата парламентарна група, сѝ престѝпленията, които имаха отѝдѝни лица.

И азѝ, когато говоря от тѝзи трибуна, казвам, че кабинетът тогава нѝмаше никакви престѝпления, че групата нѝмаше никакви престѝпления наказуеми по законитѝ и нѝмаше никаква политическа измѝна, която би могла да урони престижа на народѝ и държава. Ние ще спорим друг път от тѝзи трибуна за престижа на българския народ, на българската държава — престиж, издигнат даже в култ тогава, в 1923 г. — и за престижа, който имаше България от 1923 до 1931 г. Казвам, за това ние ще спорим друг път. Долу в маситѝ, обаче, се роди един фанатизъм. Земледѝлскитѝ маси, които бѝха арестувани, опростиха винаги евентуалнитѝ прегрѝшения, които можеха да имат тѝхнитѝ водачи, и казаха: ние ще се борим, за да възстановим тѝхния престиж и престижа на земледѝлската организация, тѝй флагрантно проигран на 9 юний през нощта сѝ преврата, който се извърши.

Тогавашнитѝ управници създадоха една идея фикс, че в България може да има само една политическа партия. И ние сѝ спомняте, г. г. народни представители, че следѝ 9 юний до 10 август вестницитѝ непрекъснато пишѝха, че България не тѝбѝва да има много политически партии, а само една единна партия. И нѝщо повече: за партиен цѝвѝт избраха трикулорния флаг на българския народ. И тѝ искаха да принижат онуй гордо знаме, което се вѝше по тракийскитѝ полета, което се вѝше по македонскитѝ чукари, което се вѝше по добруджанскитѝ равнини; този трикулор, който бѝше гордост за нашата нация, тѝ искаха да го свалят вѝ калта и да кажат: ние приравняваме усилията на нацията към усилията на партията. (Рѝкоплѝскания от земледѝлцитѝ) На все бѝха тѝхнитѝ усилия. Не можеха да добият тѝ туй, което очакваха. И на 10 август тѝ разбиха своитѝ надежди, че може в България да сѝществува само една партия. Образоваха от отпадѝцитѝ на отѝдѝнитѝ партии партията на Демократическия сговор, но Демократическата партия сѝ остана цѝла и единна, сѝ малки изключения, които отидоха в Демократическия сговор; либералитѝ сѝ останаха вѝнѝ от Сговора; социалиститѝ сѝщо останаха вѝнѝ от Сговора; земледѝлцитѝ — тоже. Всички партии останаха вѝнѝ от Сговора и не поискаха да но-

сят отговорноститѝ за престѝпленията, които извърши деветоюнското правителство.

Следѝ тази дата Сговорът се озлоби. Той не можеше да помисли, че може да се образува такъв широк фронт против него и той изпадна в истерията на Калигула, който казваше: „Ако всички римски граждани имаха една глава, сѝ единъ замах бихъ я отсѝкал“. Демократическият сговор направи сѝщата грѝшка не, а сѝщото престѝпление. И той каза: да мога да събера всичкитѝ мои противници вѝ едно, да почна единна борба срещу тѝх, та да ги сразя и напълно да ги унищожа. Тѝй Сговорът създаде единния фронт между земледѝлцитѝ и комуниститѝ.

Тѝрсим, г. г. народни представители, отговорноститѝ за това кой създаде единния фронт, кой създаде оная формация, която се бори против управлението на Сговора. Когато говорим за единния фронт, не тѝбѝва да се разбира официалното ръководство на Земледѝлския съюз. Официалното ръководство на Земледѝлския съюз е показало такива титанически усилия, каквито никоя политическа партия в България не е положила. Земледѝлската организация изживяваше трагедията да събира маситѝ, да ги крепи и да ги въздържа да не отиват в единния фронт, който неминуемо ще докара пропастьта и на организацията, и на народа, и на българската държава. (Рѝкоплѝскания от земледѝлцитѝ) Земледѝлският съюз и неговото тогавашно ръководство, следѝ 9 юний, в туй отношение изпълни достойно своя дълг, да запази организацията и да я избави от набѝгитѝ на единния фронт.

Но когато почна вече управлението следѝ 9 юний, Демократическият сговор откри тия фронтѝ. Фронтѝ, фронтална политика — ето сѝщината на сговористкото управление. Два фронта, два сѝта, раздѝлени крѝвно, враждебни помежду сѝ, почнаха своята борба, последствията на която, както казах, ще спомня само историкът, когато описва ония страшни дни, които преживѝ България и които днешният уважаем председател на Народното събрание характеризираше с думитѝ: „Когато замръкна, азѝ не зная какѝ ще осѝмна“, а един народен поет казваше: „Клаха своя народ тѝй, както турчин не го е клал“. Тия нѝколко изрази характеризират една мрачна и страшна епоха, когато България се зачерни от управлението на Демократическия сговор.

Преди да бѝде разпусната миналата Камара, азѝ пристъпувах на едно нейно заседание и от ложата на журналиститѝ изслушах една патетична реч на тогавашния народен представител Тодор Кожухаров, тѝй нареченият Федя Чорни. Като описваше земледѝлския режим тѝ набѝрзо, като на филм, изнасяше пред народното представителство зодумитѝ, които били извършени през тѝя режим. Земледѝлският съюз бил посегнал върху личната свобода. Земледѝлският съюз бил посегнал върху чѝстѝта и върху живота на нѝколко български граждани. Българският дѝржавник Михаил Такев — каза тѝй — падна през земледѝлския режим. Чуклев и Греков сѝщо паднаха през земледѝлския режим. И, за да понижи тѝхната памет, тѝ спомена за Личката и Кибрита, които тоже паднаха през земледѝлския режим. При името на Исуса Христа, както казва Евангелието, тѝ туриха и името на разбойника Варнава. Тѝй, при имената на Михаил Такев, Греков и Чуклев тѝ туриха имената на Личката и Кибрита, за да характеризират режима на земледѝлското управление, което било крѝвожадно и нанесло тежки рани на българския народ.

Г. г. народни представители! Тогава азѝ, сѝ моята млѝденческа душа, се чудѝх, какѝ може народното представителство да тѝрпи подобна инсинуация не, но такъв тепѝгѝоздук от страна на един народен представител, принадлежащ на една политическа групировка, който дохожда от трибуната на Народното събрание да говори за звѝрствата на един режим, който е вземал живота на трима души! Въпрѝки че сѝдебнитѝ власти, които не сѝ на Земледѝлския съюз, но на българския народ, установиха кой е отговорен за убийството на Такев, че убиецѝт не се крие вѝ нашитѝ редѝве и че може би пакѝ е от она сѝда, от която загина другарѝт на Михаил Такев, Алеко Константинов; въпрѝки че сѝдебнитѝ власти установиха кои сѝ убийцитѝ на Чуклев и на Греков, всички тѝзи установени факти не можаха да стреснат хората на Сговора, когато тѝрсят отговорности в миналото и престѝпленията, които сѝ вършени от земледѝлската власт.

Азѝ искам да се спра само за пет минути на тия моменти, за да припомним оная картина, която днес е забравена и изтрита вѝ съзнанието на българския народ, но която картина ни сведѝчи, какво е било управлението на Демократическия сговор.

На 9 август въ училището „Фотинов“ е арестуван един български народен учител, Васил Карагъзов; взет е от своите деца, взет е от своята жена, закаран там. Разследван и намърсен за абсолютно невинен, пущат го на свобода но му казват: „Нѣма да минеш от тая врата, но ще минеш от другата врата“. Когато той отива да търси изход, за да излѣзе, понеже се е разписал въ книгата, че е освободен, излизайки от другата врата, един чувал се намѣтва на главата му, стискат го четири жилести ръце и днес невѣрстнитѣ деца на Васил Карагъзов и неговата плачуща жена го търсят, но никога нѣма да го намѣрят, защото изчезна въ черната нощ на управлението на сговористката власт. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ и викове „Позор!“)

Не само той изчезна. Азъ нѣма да говоря за жертвитѣ на гражданската война, които сѣ избити въ самото сражение. Тогава положението е такова — *à la guerre comme à la guerre*, война като война — тамъ който надвие, той убива, тамъ се борятъ две стихии, два лагера, въпрѣки че единъ отъ лагеритѣ — не говоря за държавата — даде голѣми жертви; но азъ не говоря за тѣхъ, тѣ загинаха тамъ, защото иначе другитѣ, които водѣха борбата противъ тѣхъ, трѣбваше да загинатъ.

С. Горна-Гнойница, Ломска околия, днесъ прилича на жива гробница. 84 души отъ селото — отъ всѣка къща по единъ и двама — бѣха взети, навързани, както едно време Василий Българоубицѣтъ е навързалъ пленницитѣ на Самуила, и ги закараха на заклание тамъ, на три километра край селото. Пушечни изстрели на разпущнати младежи отъ софийскитѣ кафенета стреснаха женитѣ и децата отъ с. Горна-Гнойница 84 души паднаха убити, 84 жертви даде това село. Защо? Въ гражданска война ли? Не, мирни бѣха тия селяни. Отидоха и ги вземаха отъ тѣхнитѣ домашни огнища, закараха ги край селото, теглиха имъ куршумъ, а този, който оживѣ — въпрѣки че сѣ били пронизани неговитѣ гърди отъ куршумъ — бѣше закланъ като пиле, за да се насити управлението на Сговора съ спокойствието, което въдворяваше въ българската грѣшна земя и българскитѣ ширни поля!

Не сѣ само жертвитѣ на Горна-Гнойница, които бѣха добри войници, които се биха при Люле-Бургазъ и Червената стена така, както никой не се е билъ. Г-да! Направена е анкета, споредъ която повечето отъ жертвитѣ въ Горна-Гнойница иматъ кръстове за храбростъ. Три години сѣ бранили своето отечество, три години сѣ излагали своитѣ гърди тѣ срещу неприятелскитѣ куршуми и нито англофренскитѣ, нито сръбскитѣ куршуми, нито гърцитѣ бѣха толкова жестоки и толкова способни да взематъ тия жертви, колкото бѣше способно миротворното действие на Демократическия сговоръ за усмиряването на българскитѣ граждани, които не признаваха Сговора, че е голѣма политическа сила въ нашата страна.

Тукъ, въ с. Шишовци, Софийско, живѣе народенъ представител, запасенъ майоръ отъ българската армия, Васил Величковъ Дяковъ. Арестуванъ на 10 априлъ, стои до 29 въ Обществена безопасност. На 29 сутринта го пускатъ, но не му даватъ позволение да пътува нито съ влакъ, нито съ каруца, нито съ автомобилъ. Отива си пеша въ своето село, и тъкмо пристига дома съ изранени крака, явява се една шпицъ-команда отъ 5 души младежи, агенти на полицията, взематъ Василъ Величковъ Дяковъ отъ неговата къща и близо край Захарната фабрика той намѣри своята кончина — тамъ отнеха неговия животъ.

Ние имаме въ нашата страна единъ началникъ на авиацията, доблестния майоръ Аговъ. Арестуваха го, закараха го въ Пловдивъ за нѣкакви мними негови престѣпления; търси обществената безопасност да намѣри престѣплението на майоръ Аговъ, но не намѣри нищо. И майоръ Аговъ, придруженъ отъ стражаря Петъръ Трифоновъ, бива подкаранъ отъ Пловдивъ градъ за Пловдивъ гара. Стигатъ въ градината; Петъръ Трифоновъ стои петъ крачки задъ него, изважда своя парабелъ; майоръ Аговъ плаче, както на фронта не е плакалъ, проси за своя животъ, защото има невѣрстни деца и ще остави сирота жена; но кръвожадниятъ сговористки служител не пощадава неговия животъ: 5 куршума пронизаха главата на доблестния майоръ отъ българската армия.

Въ с. Скравена, Орханлийско, живѣе околийскиятъ началникъ Тодоръ Поповъ. Отива тамъ една команда, взема Тодоръ Поповъ. Автомобилътъ минава край Орхане; тамъ му казватъ: „Слизай!“ И Тодоръ Поповъ намѣри своята смъртъ, заедно съ всички други доблестни граждани, които имаха само една вина — че не признаваха не, но че не одобряваха политиката на Сговора, която бѣше политика усмирительна, политика кръвожадна, която тъпче и machка българския народъ.

Но въ Татарпазарджишко, къмъ гара Бѣлово, единъ влакъ пътува; той има само единъ вагонъ — Р. Въ него

сѣ затворени 5 души начело съ Георги Тодоровъ Минчевъ, запасенъ капитанъ. Влакътъ приближава Бѣлово, той е надъ моста. Нѣколко души казватъ: „Викай, да живѣе Цанковъ!“ Той не вика. Нѣколко куршума и 5 трупа биватъ хвърлени отъ вагона въ пропастьта край гара Бѣлово.

Въ с. Сталийска махала живѣятъ мирно селянитѣ, отъ никого необезпокоявани; даже отъ селото нѣ се е намѣрилъ партизанинъ, който да посегне върху тѣхъ. Обаче въ едно село, Влашка махала, съседно съ него, тамъ живѣе Аврамъ п. Андреевъ, който има синъ, учителъ; предната есенъ той е искалъ да назначи своя синъ учителъ въ с. Сталийска махала; училищнитѣ настоятели, заедно съ главния учителъ, не се съгласяватъ. Дохожда 2 октомври, когато нѣма никакви събития въ България; вдига се една команда, подъ водителството на Аврамъ п. Андреевъ, отива въ с. Сталийска махала и взема двама училищни настоятели, трима народни учители и четирима селяни; подкарватъ ги и тамъ, между Сталийска махала и Влашка махала, днесъ стои една гробница, въ която сѣ зарити 9 български данъкоплатци, 9 достойни сина на майка България. Вечерта, отъ никого необезпокояванъ, тоя Аврамъ п. Андреевъ гуляе въ своята кръчма, селянитѣ минаватъ и нищо не знаятъ. Минаватъ отъ тамъ и 30 сирака на тия убити мъже, които не подозиратъ, че тѣхнитѣ бащи сѣ сложили коститѣ си, за да служатъ за пиедесталъ на „новото демократическо“ управление на Александъръ Цанковъ.

Група отъ 14 души отъ Пазарджикъ, измъкната и заклана въ острова на рѣка Марица. Въ втората група е Георги Контуровъ, работникъ, който отказва да се качи на камионетката. Той, съ разбита глава, съ строснени ребра, окървавенъ, обезобразенъ, иска да намѣри нѣкъде не спокойствие, но да намѣри подкрепа да се спаси. Него го пребиватъ, той е полумъртавъ. Групата заминава. На сутринта никой не подозира, че той може да има признаци на животъ. Когато виждатъ, че той още мърда, единъ отива, за да свърши съ него, обаче случайно тамъ минава единъ войникъ, и, за честта на българския войникъ и на нашата армия, тоя войникъ изправя своитѣ гърди и казва: „Ако ти посегнешъ на тоя човѣкъ, азъ ще браня не само него, но ще браня и честта на българския гражданинъ!“ (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) И тоя войникъ не позволява да бѣде закланъ тоя невиненъ гражданинъ.

Въ с. Лехчево . . .

И. Василевъ (з): Г. Захариевъ! Тия случаи сѣ толкова много, че Вие за дълго не ще можете да ги изброите.

Н. Захариевъ (з): Моля! — . . . Горанъ Петковъ е народенъ представител и запасенъ фелдфебелъ. Отиватъ въ едно време, когато нѣма никакви събития, да търсятъ картучицата отъ него. Дирятъ въ дома му, но нѣма никаква картучица. Той е билъ пленникъ на солунския фронтъ и картучицата е останала тамъ, когато неприятелтъ го хваща на самата позиция. Той достойно е изплънилъ своя дългъ като български войникъ и гражданинъ. Той бива откаранъ въ Фердинандъ. Тамъ го разследватъ, но си изгубилъ душата, докато го разследвали. Петъ души отъ Фердинандския участъкъ носятъ край гр. Фердинандъ единъ безжизненъ трупъ. Той е заровенъ на 200 м. отъ града Фердинандъ.

Въ с. Дековъ, Свищовско — и свършвамъ, защото ако изброявамъ всички случаи, три дена трѣба да изброявамъ тукъ списъка на жертвитѣ, които взе Демократическия сговоръ. Случаятъ въ с. Дековъ, Свищовско, е най-характеренъ. Тѣкмо на Възкресение Христово, когато свещеникътъ чете своята молитва и възнася тая молитва отъ името на богомолцитѣ къмъ Бога и проповѣдва Божията заповѣдъ „не убивай“, явяватъ се въ църквата сплашени деца и казватъ: „Убийцитѣ идатъ“. Отиватъ въ олтаря, извеждатъ свещеника Владимиръ Поповъ, връзватъ му ръцетѣ въ краката, тъй както се връзва ягне на Гергьовденъ и се носи на заклание, за да служи като курбанъ предъ Всевишния, и го занасятъ въ една пѣвня, където 60 души български граждани отъ с. Дековъ стоятъ вързани, както свещеника. Подкарватъ ги на другия денъ за Свищовъ, а отъ тамъ заминаватъ четирма души: свещеникътъ Поповъ, Недѣлчо Георгиевъ, бившъ подпредседателъ на Камарата, подполковникъ Кочевъ и Цвѣтко Въбленски. Тамъ, където е устието на канала край Свищовъ за рѣката Дунавъ, окървавени палачи принесоха въ жертва тия, които трѣбваше да изкупятъ грѣховетѣ на новата власт. На другия денъ единъ рибаръ отива за риба и мисли, че е хваналъ богатъ ловъ, но измъкна въ своята мрежа четири трупа, които бѣха труповетѣ на единъ Божи служителъ, на единъ подпредседателъ на българския Парламентъ, на единъ кметъ и на единъ запасенъ подполковникъ отъ българската армия.

3. Поповъ и други земледѣлци: Позоръ!

Н. Захариевъ (з): Всичко туй — и свършвамъ — бѣше дѣло на новото управление. Ние не искаме да търсимъ отговорност. Ние сме дали свещена клетва предъ българския народъ никой да не смѣе да търси отговорност. Зашото, г. г. народни представители, ако почнемъ да диримъ кой е виновенъ, ние трѣбва да изловимъ цѣлия български народъ, включая и насъ си, да се намѣримъ всички виновни. Заради туй е този повикъ, заради туй е този възгласъ, който се носи по четиритѣ краища на България; отъ най-малкитѣ балкански колиби до най-големия столиченъ градъ, всѣки казва: „Забрава“ — забрава, защото страшна е картината, която преживѣе българскиятъ народъ, тежки сѣ днитѣ, които изживѣхме ние, печално е положението на всички онѣзи и които управляваха, и които бѣха управлявани.

Въ туй време на обща разруха, когато България вече не се знаеше къде ще стигне, когато неотговорни фактори циркулираха изъ цѣлата страна и никой не знаеше, както казваше г. Малиновъ, като замръкне, какъ ще осъмне, въ туй време като фениксъ отъ пепелища излѣзе надеждата на българския народъ къмъ своя царъ и къмъ своята армия.

Негово Величество Царьтъ на 26 декември 1925 г. направи единъ позивъ къмъ българския народъ; той апелира къмъ управници, апелира къмъ оппозиция, апелира къмъ всички да спратъ междуособията, търпимост да се наложи въ нашата страна. Тогавашниятъ воененъ министъръ г. генералъ-лейтенантъ Вълковъ направи единъ позивъ къмъ българската армия и каза, че армията трѣбва да стои достойно на своя постъ, далечъ отъ обсега на политическия борби, за да буди респектъ и уважение отъ цѣлкупния български народъ, отъ всички български граждани. Народътъ видѣ своята надежда; той спрѣ своето упование тамъ. И, действително, следъ тоя позивъ ние сме свидетели, че намалѣха не, но почти изчезнаха, спрѣха се онѣзи разгорещени глави, които смѣтаха, че сѣ необуздания господали въ тая страна и че тѣ, споредъ своитѣ партийни смѣтки, както е случаятъ въ с. Влашка-махала, ще могатъ да управляватъ тая нещастна родина, тая нещастна страна.

Първи, който се отзова на тѣзи апели, бѣше Земледѣлскиятъ съюзъ. Вие си спомнете, г. г. народни представители, на своето смъртно легло покойниятъ водачъ на земледѣлската организация Цанко Бакаловъ каза прословутитѣ думи: „Никой никому да не отмѣщава, никой никому зло да не върши“. Туй не бѣха шаблонни думи; тѣ излизаха отъ едно болно, умирающе сърце. Да се прости на врага — има ли по-възвишенъ идеалъ, има ли по-голямъ добродетель отъ тая, да простишъ? Великиятъ учителъ на човѣчествово Христосъ загина на Голгота разпнатъ на кръстъ, за да изкупи грѣховетѣ на грѣшното човѣчество. И тѣзи мъченици, които бѣха малки Христосовци досу въ села и градове, умирайки, тѣ изкупили грѣховетѣ на всички ни тукъ отъ лѣвища до дѣсниа и умрѣха, за да гарантиратъ спокойствието на българския народъ, на което днесъ той се радва.

Когато се отпави този апелъ и народътъ се успокои, ние тогава свикваме съ другата мисль, ние вече я асимилираме въ насъ си, тя вече намира отзвукъ въ всички — не само въ единъ лагеръ, които е победенъ, за да иска тая милостъ и всеопрощение, но въ всички български граждани — да се даде прошка на всички. Зашото политически престѣпници имало е и ще има винаги. Този, който не уйдисва на смѣткитѣ на одного, той е политически престѣпникъ. И въ наказателнитѣ закони въ всѣка една държава вие ще видите, че най-тежки санкции иматъ политическия престѣпления. Зашо иматъ тѣ тѣзи тежки санкции? Затуй че сѣ най-тежки престѣпления тѣ ли? За да могатъ да излъчатъ за известно време известенъ политически деятель, който има страстьта да се бори. А вие знаете много добре, че нѣма по-силна страсть отъ политическата: когато човѣкъ е политически острастенъ, той напуца жена, напуца деца, напуца домъ, напуца роденъ край и отива да се бори въ името на отечественитѣ интереси, въ името на държавнитѣ интереси. Едини могатъ да смѣтатъ, че той е кривъ, но той за себе си е правъ, защото боритѣ, г-да, отъ който ще лагеръ да бждатъ, сѣ достойни за уважение. Вземете примѣръ отъ фронта. Този, който е борецъ, той винаги е окаянъ, той винаги е оксанъ, той винаги е опозоренъ, той винаги не може да се яви предъ хората, защото обстановката, въ която е, не му позволява да се яви. Азъ си спомнямъ, казваше ми единъ, че когато идваха германски принцове и генерали да обикалятъ нашия фронтъ, понеже тамъ, на фронта, войникътъ бѣше

въ много окаяно положение, единъ началникъ на частъ се изхитрилъ и вземалъ всички артелчици и всички кашавари, които сѣ охранени, строилъ ги и, за голѣмо нещастие, тѣ получили кръстове за храбростъ, а войникитѣ отъ фронта, които сѣ съ налми и сѣ скжсани гащи, сѣ останали ненаградени, защото не сѣ били за предъ хората. Ние виждаме, че и въ политическия борби е сѣщото. Кажете ми, върху кой общественникъ, застаналъ начело на едно политическо течение, не е хвърляно калъ, кой общественникъ не е окаянъ, не е одрасканъ отъ всѣкидневнитѣ политически състезания и борби и не е намѣрилъ презрението на противния лагеръ? Тази истина е вездѣща! Но ние ще трѣбва да се приобщимъ къмъ една мисль, както казва рускиятъ поетъ Некрасовъ: „Този, който обича своето отечество, той го люби, но той се и гнѣви същевременно“, защото въ любовта се явява антиподътъ на любовта — гнѣвътъ, враждата къмъ тѣзи, които спѣватъ пѣтя му за едно политическо изяснение по отношение на отечеството, на държавата. Увлѣчение е имало въ всѣко време. Въ тия граждански междуособици имаше увлѣчение отъ едната страна. Нека признаемъ, че това бѣше война, предизвикана отъ кой — азъ казахъ въ моята речъ.

Но, г. г. народни представители, като резултатъ на всички тѣзи борби и междуособици, се явиха въ България политическиятъ затворници и българската политическа емиграция. Днесъ цѣлото обществено мнение вече е преобърнато повече, отколкото бѣше вчера, защото, казахъ, ние живѣемъ въ две различни епохи: едната — вчерашна, другата — днешна. Туй, което вчера се смѣташе за престѣпление и грѣхъ, днесъ не се смѣта, а утре може би съвсемъ ще се зачеркне, защото времето лѣкува всичко. Всички настроения и предразсѣждци, всички предубеждения, които бѣха наслоени къмъ отдѣлнитѣ лица или обществени организации, постепенно-постепенно вече минаватъ, постепенно-постепенно изчезватъ и ние вече имаме страститѣ успокоени и днесъ спокойно можемъ да смѣтимъ за грѣховетѣ на тѣзи, които сѣ вѣнъ, и за грѣховетѣ на онѣзи, които сѣ въ затворитѣ.

Повикътъ въ цѣлия народъ, общественно назрѣлата мисль въ цѣлото наше племе е да се даде едно всеопрощение. Никой не спори вече, че амнистия трѣбва да се даде, но спорятъ отдѣлнитѣ обществени групировки за размѣритѣ на тая амнистия. Едини искатъ да бжде оската, въ тѣсни рамки, други искатъ по-широка, трети — безусловна, четвърти — пълна и безусловна амнистия, за да можемъ да минемъ въ другия миръ, мира на спокойствието и на омиротворението въ нашата страна.

Азъ ще пледирамъ каузата за една амнистия, която да не бжде ограничена. Азъ искамъ да спра вашето внимание на живота на нашата емиграция, защото мнозина казватъ, че тамъ се извърши черно предателство, че тамъ се копаеха основитѣ на нашата държава, че тамъ се създаде онзи динамитенъ погребъ, който може би ще иска да махне нашето съществуване като самостоятелна и свободна държава на Балканския полуостровъ. Мнозина смѣтатъ, мнозина твърдятъ това, изхождайки отъ едно патристическо чувство, което е дълбоко наслоено въ тѣхнитѣ души — тѣ сѣ прави да мислятъ тѣй, защото познаватъ живота и борбата на емиграцията дотолкова, доколкото тѣ имъ се донасятъ отъ органитѣ на властта и отъ бдительно око на тѣзи, които пазятъ устоитѣ на нашата държава.

Но който е билъ емигрантъ, той знае живота на емиграцията. Азъ имамъ това нещастие да бжда две години емигрантъ въ Нишкия лагеръ, който бѣше „запорожская сѣчь“ на българската емиграция. Всичко бѣше тамъ: и земледѣлци и комунисти, и анархисти, и вулгарни разбойници; всѣки, подгоненъ отъ тукъ, бѣгаше въ Нишкия лагеръ. Азъ ще говоря за политическата емиграция. За честта на тази емиграция, ще кажа азъ, никога тя не е отивала противъ своята държава, противъ своя народъ. Вѣрно е едно: тя се е борила стрѣвно, както може да се бори единъ политически борецъ, обладавъ, както ви казахъ, отъ политическа страсть, която е вездѣща и която нищо не може да я обуздае и спре. Борили сѣ политическия емигранти, за да могатъ да възвърнатъ своитѣ права.

Г. г. народни представители! Ние говоримъ за задълженията на българския гражданинъ, който той има къмъ българската държава, но за неговото свещено право — да живѣе въ тази държава, на законитѣ на която и на установения порядѣкъ въ която трѣбва да се подчинява, като-че-ли никой не се сѣща да говори. Политическия емигранти иматъ едно съкровено желание — да се върнатъ въ своето отечество, да се приобщятъ къмъ законитѣ на тая страна, да изпълняватъ тоя общественъ редъ,

да му се подчиняват, за да живеят като свободни български граждани. Какво е страшно туй? Защо има врагове на амнистията, на тази амнистия, която иска цѣлокупният български народ? Всеопрощението не знае граници, всеопрощението е безмѣрно, то е най-висшата добродетел, която може да има единъ човѣкъ, безъ разлика на неговата народност и на неговата вѣра. Когато той бърка въ народната съкровищница, за да вземе тая добродетел, всеопрощението, което трѣбва щедро да дадемъ, всички казватъ: „Опасно е за държавата, ако се върнатъ 4 души, ако се върнатъ 10 души, ако се върнатъ 20 души, ако се върнатъ 100 души“. Недейте, г. г. народни представители, ние сами въ нашето съзнание да подценяваме силата на държавната власт. О, тѣзи, които смѣтатъ, че държавата е толкова слаба, че 10 или 20 души могатъ да я раздрусатъ изъ основи, тѣ сж загубили вѣра въ себе си (Рѣкопльскания отъ мнозинството), тѣ сж загубили вѣра въ своя народъ, тѣ сж загубили вѣра въ своята държава! Гледайте съ по-широкъ погледъ, г. г. народни представители! Дайте вашия взоръ къмъ туй величие, въ което се намира българскиятъ народъ и българската държава. Ние имаме администрация, ние имаме съдебни власти, ние имаме военни власти, тѣ стоятъ на единъ пиедесталъ недосягаемъ отъ обсъга на политическия бorbи; тѣ стоятъ непоколебими и твърдо и никоя външна сила не може да срути тия основи, не може да убие тази вѣра на българския народъ въ неговата организирана, сплотена държавна власт, никой нѣма да я разколебае и никой нѣма да я убие.

Но казватъ нѣкои: „Ще се шокира общественото мнение“. Общественото мнение се обуславя отъ обществената дейностъ на отдѣлните обществени организации, които мѣлятъ за тая държава. Ние всички тукъ имаме единъ свещенъ дългъ — да пазимъ всѣко кѣтче на нашата страна отъ други, които дебнатъ нашия народъ, които дебнатъ нашата държава. Ние имаме този свещенъ дългъ — да бранимъ нашата държава, и ще я бранимъ. Когато дойде време да регистрираме чувството на преданостъ и обичъ къмъ българския народъ и къмъ организираната българска държава, азъ вѣрвамъ, че всички тукъ, не само отъ дѣсницата, но даже и тѣзи (Сочи работниците), които отричатъ всичко, което е добро въ нашия народъ, въ нашата държава — всички ще бждемъ единни и готови да запазимъ цѣлостта на държавата и величието на българския народъ и на българската държава. (Рѣкопльскания отъ мнозинството) Въ това отношение ние нѣма да се поколебаемъ нито за моментъ.

Но, г. г. народни представители, ние не сме свидетели на борби само въ нашата страна. Ние искаме да сведемъ нашия политико-общественъ животъ въ рамките, въ нормите на ония борби, които сж се водили и въ другитѣ държави. Не само тѣзи българи днесъ, които сж въ чужбина, сж обвинявани въ предателство, и не за пръвъ пътъ това нѣщо става въ България. Я си спомнете нашата голѣма емиграция, която отъ 1886 г. до 1894 г. бѣше въ Русия. Ако разгърнемъ дневницитѣ на Народното събрание отъ онова време, ще видимъ напълно тождественъ примѣръ. Тогазъ противницитѣ на режима на Стефанъ Стамболовъ бѣха емигранти въ Русия. Тѣ бѣха зачислени въ Азиатския департаментъ, но Нобаковата чета въ Бургазъ искаше да изгърбуши нашата държава. Хората се бориха, наречени бѣха прелатели, родоотстъпници, всичката калъ на нашия общественъ животъ тогава е била взета и хвърлена върху тѣхнитѣ лица. Следъ амнистията въ 1894 г. тѣ всички сж се върнали въ нашата страна. Онзи, който писа кървави писма на царъ Фердинандъ, Димитъръ К. Поповъ, стана подпредседател на Камарата, другъ, Драганъ Цанковъ, стана после министъръ. Драганъ Цанковъ — този, който бѣше творецътъ на нашата конституция, на тоя правенъ животъ, който имаме днесъ — бѣше политически престѣпникъ и предателъ за българската държава. Времето излѣкува всичко, времето унищожи всичко, и ние виждаме вече, че той, върналъ се въ България, въ своитѣ дълбоки старини обича своя народъ, даже повече отъ тѣзи, които преди три години го хулѣха и наричаха предателъ на своя народъ. Людскановъ, който въ 1902 г. бѣше министъръ на вътрешнитѣ работи въ кабинета на г. д-ръ Данева, въ туй време, когато българитѣ-емигранти въ Русия бѣха обвинявани въ предателство, бѣше сжщо емигрантъ въ Русия. Лично него го обвиняваха, че е пратилъ Нобаковата чета. И когато единъ пътъ тукъ, въ Народното събрание, Людскановъ е правилъ експозе, като министъръ на вътрешнитѣ работи, единъ отъ народнитѣ представители му казва: „Мълчи! Ти си предателъ! Ти бѣше храненикъ на Русия, и въ този моментъ дената ти сж храненици на руската хазна“, той отговаря: „Когато бѣхъ изгоненъ вънъ отъ тази държава, когато държавата не ме признаваше като български

гражданинъ, вѣрно е, че азъ се борихъ противъ нея, вѣрно е, че азъ употребихъ всички усилия, законни и незаконни, да се върна въ своето отечество, но единъ пътъ върналъ се сега тукъ и станалъ министъръ на вътрешнитѣ работи, азъ нѣма да позволя никому да се бори противъ законно установения редъ и противъ законното правителство, въ което участвувамъ“. Той даде ясно доказателство за борбитѣ, които се водѣха отъ нашия народъ и за престѣпленията, въ които могатъ да бждатъ обвинени отдѣлни политически лица. Не само у насъ сж тия случаи. Ние си спомняме, четейки историята, за графъ Андраши, най-голѣмиятъ австро-унгарски държавникъ. Той бѣше стигналъ до бесилката. Сждътъ го бѣше осждилъ почти на смъртъ, и въ последния моментъ той биде спасенъ. Графъ Андраши следъ това стана министъръ-председател на Австроунгарската империя и издигна величието на тая централна сила, която половинъ вѣкъ будеше респектъ въ цѣла Европа.

Въ Сърбия имаха единъ държавникъ Пашичъ, който прекара въ България цѣли 7 години като български чиновникъ. Обвиняваше го сръбската преса, че получава пари отъ българското правителство, предимно отъ Сукмаровъ, за да се бори противъ властта на кралъ Миланъ. Но когато тамъ тая властъ си отиде, Пашичъ се върна. Нищо не погрѣчи на този, когото смѣтаха за българинъ и българофилъ, впоследствие да открадне, да заграби българскитѣ малцинства, цѣла една българска земя, каквата е Македония, и да я тури въ тѣрбуха на великата сръбска държава. Той показа, че е по-голѣмъ сръбинъ даже отъ шумадичитѣ, въпрѣки че я ялъ залъка на България и се е издържалъ съ български срѣдства.

Въ Турция имаме единъ Кемалъ паша. Когато турското правителство прие безусловно капитулациитѣ и Севърския договоръ, който обезлюждаше Турция, който я окастрюваше и я правѣше най-хилавата и кекава сила, този Кемалъ паша, заедно съ единъ свой другаръ, съ 7 лири въ джоба, избѣга въ Ерзерумъ, стиде въ пустинитѣ на Анкара и събра една чета отъ 60 души. Той бѣше обявенъ вънъ отъ законитѣ. Даваха възнаграждение 50.000 турски лири на този, който вземе неговата глава. Кой даваше тия пари? Даваше ги правителството на султанитѣ. Този Кемалъ паша петъ пари не даде за тия закани, за този остракизмъ, на който го осжди султанътъ и неговото правителство. Той поде борбата и тая борба му спечели ореола на една завидна слава, съ която рѣдко държавенъ глава се ползува днесъ. Той днесъ е сулбевршителъ въ Турция. Никой не говори за неговото разбойничество, никой не говори за неговото предателство, но всички колѣнопреклонно отиватъ тамъ, за да кажатъ, че той е най-великиятъ турчинъ, който е родила турската нация.

Въ Испания не преди много, преди известно време, Замора и Азана бѣха емигранти, заедно съ великия испански поетъ Бласко Ибанецъ, който почина въ Парижъ. Замора и Азана следъ преврата въ Испания, следъ като абдикира Алфонсъ XIII, се върнаха и единиятъ стана председателъ на републиката, а другиятъ стана министъръ-председател. Днесъ на прелателя Бласко Ибанецъ, комуто не даваха едно кѣтче да живѣе въ испанската държава, коститѣ се пренасятъ отъ Парижъ въ Мадридъ и се турятъ въ пантеона на безсмъртнитѣ.

Въ Франция имаме ясенъ примѣръ въ това отношение. Вие си спомняте, че въ 1914 г. Клемансо, този коравъ, този маститъ французски държавникъ, начерта своя планъ за победа надъ централнитѣ сили. Въ неговия планъ като чели влизаше даже убийството на Жоресъ.

С. Мошановъ (д. ср): Я оставете тия работи!

Н. Захариевъ (з): Моля Ви се! Разбира се, документи нѣма. Азъ не го виня.

Председателътъ: Недейте повтаря една клевета противъ Клемансо, този великъ човѣкъ за своето отечество. Не е Клемансо, който може да посѣгне върху великия синъ на своето отечество — Жоресъ.

Н. Захариевъ (з): Не Клемансо, а патриотитѣ, въодушевени отъ плана му за победа, посегнаха на Жореса. Въ всѣки случай Жоресъ падна тогава, когато трѣбваше да се обяви войната на централнитѣ сили. Клемансо взема двама държавници, не по-малко заслужили отъ него — Кайо и Малви — и ги обяви за предатели, постави ги въ затвора и докато свърши войната, тѣ лежаха тамъ. Когато се свърши войната и планътъ на Клемансо биде приведенъ въ точъ, той даде пълна и безусловна амнистия на Кайо и Малви и тѣ станаха министри да заздравятъ фрeнския франкъ. Вие виждате, г. г. народни представители, че тѣзи борби сж се водили въ

всички държави. И ако конспирацията на отдѣленъ политически дѣлецъ сѣ успѣвали, въ отдѣлна държава, тогава сѣ смѣтали за доблестъ, че ги е водилъ. Ако не сѣ успѣвали, авторитѣ винаги сѣ носили прозвището разбойници, предатели, родоотстъпници и сѣ бивали въ фалангата на презренитѣ отъ правителството и народа държавници.

Всичко туй ни подсказва, г. г. народни представители, че идеята, която се подхвърли отъ българския народъ и отъ българскитѣ избиратели, които делегираха своитѣ права на народното представителство за омиротворението на тая страна, ние ще можемъ да я реализираме, да регистрираме туй омиротворение, когато се боримъ да опростимъ не само на едната страна, но да опростимъ и на другата страна. Ние, новата властъ, дадохме ли доказателства, че опростихме на другата страна? Напълно и абсолютно. Промѣната стана и нито едно насилие не е извършено по отношение на хората на миналия режимъ, не е регистрирано нито едно насилие, което иска да подсигури позициитѣ на новата властъ. Ние, новата властъ, отидохме даже до тамъ, да делигираме стражари и детективи да пазятъ вчерашнитѣ величия или вчерашнитѣ управници, по-конкретно казано, бившитѣ министри, изхождащи отъ Демократическия сговоръ. Ние направихме тая промѣна така, както не очаквахме мнозина. Ако, казваха, Земледѣлскитѣ съюзъ дойде да управлява ведно съ тѣзи хора, които ще проведатъ керенщината въ нашата страна, тежко и горко на България, тежко и горко на българския народъ. Азъ искамъ да кажа, г. г. народни представители, две думи за туй предупреждение, че новата властъ е керенщина. Никой да не се мами, никой да не смѣта, никой да не мисли, че новата властъ може да има керенски духъ. В. „Знаме“ въ една уводна статия много добре обясни какво нѣщо е керенщината. Керенщина е, когато отслабишъ позициитѣ на държавния фронтъ, и керенщина е тогазъ, когато искашъ да бждешъ глухъ на воплитѣ на този народъ, който иска стопански преобразования, който иска дълбоки реформи и който иска да заздрави своето стопанско и икономическо положение. Ние сме за еволюционния пътъ на развитието, ние не искаме да правимъ пертурбации въ нашия животъ. И когато искаме всеопрощение, ние, нека кажа, искаме да бжде то пълно и безъ условия, за да премахнемъ съмнѣния у ония, които може да смѣтатъ още, че България е една слаба страна и че хора отъ вънъ могатъ да докаратъ известни сътресения. Ние искаме да бждемъ улеснени въ нашия вотъ. И нека да кажа на всеуслушание, г-да: ние никога нѣма да отстъпимъ, ние никога не сме отстъпвали отъ оная народна позиция, която иска пълна и безусловна амнистия. (Ръкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) Ние тази амнистия рано или късно ще я дадемъ, но ние държимъ смѣтка за възможноститѣ, които може да има една държава, които може да има единъ народъ. Ние нѣма да вземемъ сега да хленчимъ предъ прага на невъзможното и да виждаме тамъ нашето безсиліе. Не. Ние сме като оня лѣкаръ, който предписва лѣкарство на болния и му казва да вземе известна доза; който не казва на болния да изпие лѣкарството изведнѣжъ, за да оздравѣе, а му казва: „Ще вземашъ по 10 капки три пѣти на денъ, ще вземашъ по малко, за да се излѣкувашъ, за да оздравѣешъ; ако вземешъ всичкото лѣкарство наведнажъ, неменуемо ще си докарашъ смъртъ“. Земледѣлската организация, която е съставна частъ на Народния блокъ, която ведно съ три други политически партии съставлява Народния блокъ, държи смѣтка за възможното въ настоящия моментъ. Стремейки се къмъ възходъ, търсейки свѣтлината и истината, директи правдата въ нашата страна, ние никога нѣма да се откажемъ отъ една позиция, която дава възможностъ въ утрешния денъ да постигнемъ това, което днесъ не можемъ да постигнемъ. Ние ще бждемъ последователни на себе си, на своя фанатизъмъ, на своята привързаностъ къмъ ония неизмѣнни позиции, които имаме. Но ние същестременно знаемъ, че въ настоящия моментъ имаме и единъ дългъ за запазване на хармонията, която трѣбва да съществува въ обществото.

Г. г. народни представители! Народниятъ блокъ е единенъ въ желанието си да прокара известни позиции въ своето реформаторско дѣло, въ своята миротворна политика. Народниятъ блокъ, като една обществена формация, не иска въ никой случай да влѣзе въ дисхармония съ известни части отъ обществото, които може би ще смѣтнатъ, че лѣкарството не се взема по уречената доза. Ние, г. г. народни представители, искаме да останемъ твърди на народната позиция, като се стремимъ къмъ добри въвеждания въ нашия животъ. Ние казахме, преди още да взе-

мемъ властѣта, че шесть месеца следъ поемането на властѣта отъ насъ, ще изпълнимъ своята програма не 50%, но почти 100%. Сега ние казваме, следъ още шесть месеца ще изпълнимъ програмата на Народния блокъ, за пълно омиротворение на нашата страна, 100%. Съ това ние ще насадимъ въ българския народъ вѣрбата, че неговитѣ представители не измѣнятъ на позициитѣ които тѣ сѣ заели въ първия денъ на своето властване. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството)

Г. г. народни представители! Вие виждате състава на формацията Народенъ блокъ. Въ нея е събрана есенцията на българския народъ. 650-тѣ хиляди гласа, които се дадоха за Народния блокъ, представляватъ почти цѣлокупния български народъ. Народниятъ блокъ е съставенъ отъ четири партии, демократи, либерали, радикали и земледѣлци. Какво представляватъ тѣ отъ себе си? Демократическата партия — това е есенцията на демократическото вѣне въ нашата страна, това сѣ ония интелигенти, които смѣтатъ, чрезъ изискванията на модерната демократия да внесатъ миръ и спокойствие въ нашата държава. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството) Тѣ водиха осемгодишна непосилна борба. Като стожеръ единъ великанъ стоеше непокусенъ отъ буритѣ, които бушуваха въ нашата държава. Той днесъ е стожеръ и на Народния блокъ, гордостъ на Блока, гордостъ на България! (Ръкоплѣскания отъ мнозинството)

Либералната партия е партията на кондензираното национално чувство въ нашия народъ (Веселостъ), партията на ония интелигенти, които издигнаха въ култъ идеята за националната държава, които създадоха действително една нова партийна формация и се отърсиха отъ миналото, като го изхвърлиха на бунитѣ. Тѣ сѣ вѣрни сътрудници въ управлението на Народния блокъ.

Третата партия въ блока, радикалната, събира въ себе си добри интелигентни сили и се стреми къмъ искренъ радикализъмъ въ стопанскитѣ и политически отношения. Тя е третиятъ стълбъ на Народния блокъ.

Земледѣлскитѣ съюзъ, съ когото сѣ широкитѣ маси, е вѣренъ братъ и сътрудникъ на другитѣ партии. Ние всички — тия четири партии — си дадохме тържествена клетва, клетва кръвна, ако щете, предъ българския народъ, че неизмѣнно ще служимъ на неговитѣ интереси и ще защитаваме неговитѣ свободи и права. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството)

Ние всички искаме да творимъ новитѣ пѣтици на демократията. Нека да нѣма ни най-малкото разколебание, нека да нѣма ни най-малко изгубване на вѣрбата, нека да видятъ това тия, които смѣтатъ, че ще подронятъ нашитѣ позиции. Вървейки въ този пътъ на омиротворение, издигайки знамето на свободитѣ, държейки флага на всеопрощението, ние ще изкараме кораба, кормилото на който взехме на 21 юний, на спасителния брѣгъ, за да докараме пълно и абсолютно спокойствие на българския народъ и за да издигнемъ мощѣта и величието на българската държава. (Продължителни ръкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Пеню Даскаловъ.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въ едно време, когато цѣлиятъ свѣтъ се вълнува отъ стопански и финансови въпроси; въ едно време, когато нѣма държава въ Европа, която да не се гърчи въ терзания отъ тия млчни и тежки за разрешени въпроси; когато и тукъ, въ Европа, и задъ океана, въ Америка, на всички държави и народи грижата е отпавена къмъ заздравяване на най-болнитѣ страни на държавитѣ и народитѣ — тѣхното финансово и стопанско положение — въ едно такова време българското Народно събрание се занимава съ единъ чисто политически въпросъ. Въ такова време, когато ние слагаме предъ насъ разрешението на единъ въпросъ *par excellence* политически, налага ни се да се замислимъ и да попитаме какво означава това. Вие знаете много добре, че въпросътъ за амнистията въ началото се повдигна полѣка-лежъ, после по-силно, най-сетне стана едно мощно оръжие въ ръцетѣ на политическитѣ партии и въ кръговетѣ на общественото мнение започна да се казва: „Днесъ за насъ нѣма по-сѣдбоносенъ въпросъ отъ този за амнистията! Или амнистия, или България ще рухне пакъ подъ вълнитѣ на едно страшно течение, на едно страшно движение въ страната, отъ което нѣма кой да я спаси!“

При поставянето така въпроса азъ често пѣти съмъ се питалъ: какво значи туй, ако не една сѣдба специално за България, която преследва българския народъ отъ много отдавнашно време? Чета оня денъ впечатлението на

ромънския земеделски водач, д-ръ Лупу. следъ посещението му въ България. Като описва каква е нашата земя, на която е видѣлъ само едната страна, но не е посетилъ и другата, за да се учуди на нейнитѣ прелести и хубости — той е пропътувалъ само по желѣзницата отъ Русе до София — като излага каква земя имаме и колко много малко ти дава, той се учудилъ на българската душа и, като си спомнува нашето минало, като си спомнува нашата история, казва: „Тоя народъ има една жестока, една страшна сѣдба“. И азъ наистина мисля, че тукъ, отъ туй мѣсто, може да се подчертае и да се каже това, тъй като нашиятъ народъ наистина, макаръ поставенъ на най-хубавото мѣсто на Балканския полуостровъ, има най-жестоката и страшна сѣдба като народъ.

Емигрантската язва, която главно повдигна въпроса за амнистията, не съществува за пръвъ пътъ въ нашия обществено-политически животъ и не е въпросъ, който само днесъ измѣчва и занимава Народното събрание. Ние сме имали емигранти и въ миналото. Спомнямъ си заведената преди нѣколко дни полемика между бивши емигранти русофили, които, спорейки помежду си, си спомнятъ какво е ставало въ 1894 г. и какъ се е решилъ тогава въпросътъ за тѣхъ — ограничени ли е била дадената тогава амнистия или е била пълна и безусловна. Съвременникъ на тогавашнитѣ събития, азъ следъхъ тази полемика между хора, които бѣха емигранти, и виждамъ, че и днесъ даже, когато тѣ пишатъ за тая амнистия, не пишатъ като за едно минало, вече историческо — безпристрастно и обективно — но и днесъ гледатъ на нея съ онѣзи очи, съ които гледаха на тоя въпросъ като емигранти, като хора, които, като българи, сѣ работили въ България и сѣ предизвикали своето емигрантство. Едно сравнение често пъти ми се налагаше, когато четѣхъ въ нашитѣ вестници за предлаганата днесъ амнистия. Ще си спомните, че неотдавна се писа, какво Нелѣлко Атанасовъ дошелъ на границата, прескочилъ въ едно наше село, макаръ че амнистия не му се дава. нито пъкъ правителството мисли да му я даде. Това го казвамъ за да се върна пакъ къмъ миналото, въ 1894 г., когато падна Стамболовъ и се повдигна въпросъ за амнистия. Ще забележа, че тая амнистия, за която се говорѣше по онова време, имайки предъ видъ условията на живота на българския народъ и условията, при които се намираше тогава българската държава, се различава много отъ сега предлаганата. Тогава България не бѣше призната държава, нѣмаше признатъ князь; имаше едно външение въ страната, което можеше всѣки день различно да се мѣнява. И ако въпросътъ за амнистията се сложи тогава, то бѣше затуй, защото настѣпиха събития, поради които трѣбваше непременно да се тури едно було на всичко онова, което бѣше станало презъ режима на Стамболова. Когато дойде правителството на Стоилова съ Радославова, тутакси на другия день още се почна агитация за една амнистия и за освобождението на Каравелова отъ затвора. Тълпата и народътъ, които обикновено живѣятъ съ своитѣ увлѣчения и страсти, тълпата и народътъ, които сѣ жертва на моментнитѣ увлѣчения, тогава много добре схващаха, че всички ония, които сѣ въ затвора, хвърлени тамъ отъ миналото управление, ще трѣбва да излѣзатъ отъ тамъ; всички онѣзи, които сѣ избѣгали, даже и виновни за времето, когато сѣ извършили дадено престѣпление, трѣбва сѣщо така да се върнатъ въ България. И колебанието на правителството, дори неговото нежелание да пристѣпи тутакси да разреши тоя въпросъ, произхождаше отъ съображения, които то смѣташе за държавнически и голѣми и които го караха да бази амнистията. Всичко туй, обаче, възбуди и емигрантитѣ — нѣкои отъ които бѣха въ Русия, а други, като Цанкова, пристигнаха отъ Русия въ Бѣлградъ. Г. г. народни представители! Каравеловъ тогава бѣше въ затвора и подъ влиянието на проповѣдитѣ за освобождението му, единъ день се свика единъ многолюденъ митингъ предъ Черната джамия. Ако не бѣха мѣрките, които бѣ взело правителството, самата тълпа, самиятъ народъ, който се бѣше събралъ предъ джамията, щѣше да извърши онова, което правителството се бавѣше да направи — Каравеловъ щѣше да бѣде изведенъ насилъ отъ джамията, защото бѣше мячно за хората да върватъ, че следъ като се бѣше промѣнилъ единъ режимъ, жертвитѣ на тоя режимъ ще останатъ въ затвора.

Приликата между онова, което ставаше тогава, и това, което става днесъ, се състои въ туй, което азъ знамъ за Драганъ Цанкова. Той дойде въ Бѣлградъ и единъ день се получи съобщение, че Цанковъ, който се чувствувалъ правъ и който вече смѣта, че нѣма граница за него къмъ България, защото не се счита за политически престѣпникъ, за емигрантъ, ще се качи на трена въ Бѣлградъ и насила ще дойде въ София — сѣщото, което се чу за Нелѣлко Атанасовъ, което не знамъ дали бѣше вѣрно или не.

Правителството взема тогава всички мѣрки, за да попрѣчи на едно насилствено идване на Драганъ Цанковъ и на Царибродската гара полицейскитѣ власти следъха въ всѣки тренъ дали не е дошълъ Цанковъ. Сѣщо така нашата легация въ Бѣлградъ е искала да знае трѣбва ли Цанковъ за България и затова всѣки день нашиятъ дипломатически агентъ е изпращалъ единъ човѣкъ на гарата, който да следи трѣбва ли Цанковъ за България. Тогава нищо не стана. Цанковъ си остана въ Бѣлградъ, следъ туй отиде въ Виена. Минаха 8 месеци отъ идването на новото правителство и се внесе отъ правителството на Стоилова онази амнистия, която всички знаете, която бѣше обща и даваше право на всички емигранти да се завърнатъ въ страната, но изключваше само онѣзи, които се обвиняваха като лични дейци за свалянето на Батемберга.

Казвамъ ви тоя фактъ, за да видите, че даже въ едно време, когато духоветѣ сѣ тѣй много настроени въ полза на емиграцията, когато настроението е тѣй силно противъ единъ режимъ, който си е отишелъ, и когато условията благоприятствуваха на онѣзи, които бѣха дошли на властъ, за да дадатъ една пълна амнистия, все пакъ съображения отъ държавнически характеръ, съображения отъ другъ интересъ — за още по-пълното заздравяване на държавата — не отвориха тогава вратитѣ на България за всички емигранти.

Борбитѣ, които се водятъ отъ една емиграция, сѣ винаги пакостни. Онѣзи, които излѣзатъ вънъ отъ отечеството си, онѣзи $\frac{3}{4}$ отъ които сѣ бивали увлѣчени въ събитията и които, следователно, сѣ жертви на тия събития, страдатъ еднакво, ако не и повече отъ онѣзи, които сѣ създавали тия събития, противъ които се е борила държавата, и държавната властъ е взела надмощие надъ тѣхъ.

Винаги, когато съмъ се взиралъ въ нашата история, за да видя онова, което е извършено, азъ всѣкога съмъ констатиралъ тая тежка сѣдба, която сме преживѣвали и която се е отразявала твърде зле върху нашия животъ. И ако днесъ се занимаваме съ въпроса за амнистия, и ако този въпросъ днесъ повече занимава Народното събрание, откогато го занимаватъ стопанскитѣ и финансови реформи, които трѣбваше досега да бждатъ прокарани, то е затуй, защото отзвукътъ на ония събития, които станали преди 8—9 години, и днесъ още живѣе, и днесъ още смущава съвѣстѣта на българския гражданинъ и кара всѣкого да търси изходния пътъ, за да се дойде до онова, което се нарича помирение, омортворение въ страдата. Ние не можемъ да искаме нищо повече отъ туй, което се смѣта, че се върши въ интереса на държавата, въ интереса на страната. Имамъ законопроекта предъ себе си, прочетохъ го цѣлия. Тоя законопроектъ ние го обсъждахме въ нашата парламентарна група; той се обсъжда и въ по-широкъ кръгъ отъ правителственитѣ групи. Азъ съмъ готовъ да заявя отъ името на нашата парламентарна група, че ние ще гласуваме за законопроекта, тъй както е предложень. За мене, г-да, въпросътъ за тройки и четворки, които оставатъ вънъ отъ амнистията, е единъ второстепененъ въпросъ. Азъ не бихъ ималъ нищо противъ, ако не остане нито единъ българинъ емигрантъ вънъ отъ границитѣ на България. Лично азъ смѣтамъ даже, че нѣмаше да бжде зле днесъ въ странство да нѣма нито единъ българинъ, който да се скита немилъ-недрагъ и да се смѣта, че е жертва на несправедливости на минали режими (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) и жертва на една несчастна сѣдба, за която той си дава смѣтка въ странство, като единъ клетникъ, като едно лице, откъснато отъ своитѣ близки и която сѣдба самъ не може да я разбере, следъ като се е изминало толкова време на изпитания и тегла въ чужбина. Времето цѣри — вѣрно е — всичко, но времето трѣбва да дава и урокъ на хората. И азъ съмъ напълно съгласенъ съ онѣзи, които твърдятъ и мислятъ, че този който се е отдалечилъ отъ страната си, този, който е избѣгалъ по каквито и да е причини — разбирамъ политически — отъ своитѣ роднини и близки, този, който се движи въ една чужда срѣда, той често пъти изпитва горчивинитѣ не на друго, не на своето лично азъ, но на онуй национално чувство, което, наедно съ майчиното млѣко, което е сукалъ, е изпилъ, за да каже, че е българинъ, за да живѣе съ чувствата и страститѣ на българския народъ, съ идеалитѣ на България. Най-жежкитѣ минути, които единъ емигрантъ ще изпита, ще бжде оная моментъ, когато ще се чувствува вънъ отъ държавата си, отдалеченъ отъ сѣдбата на своята страна, далечъ отъ нея, за да не вземе никакво непосредствено участие въ работитѣ и събитията, въ които той мисли, че има право, като български гражданинъ, да вземе участие. Не ме интересува личността на едни или други. Въ тия личности азъ може да виждамъ лица, които не заслужаватъ да стѣпятъ даже на българска земя. Азъ говоря за

оня символ, който се казва всеопрошение на миналото и който, като една завеса, трѣбва да затули туй минало отъ нашитѣ очи, за да не събужда у никого вече нито чувство на омраза, нито чувство на отмъщение. Нищо не е било тъй пакостно за нашия политически животъ, отколкото туй чувство на отмъщение, което партиитѣ, които се наследяватъ и идатъ на властъ една подиръ друга, проявяватъ спрямо своитѣ политически противници. Ако има политически убивания, ако има гонения, ако има преследвания и унищожавания — физически и морални — на личности, на граждани, на избиратели, то е затуй, защото въ нашата земя много усърдно се е напоявало и разпространявало чувството на отмъщение къмъ противника. Азъ самъ съмъ единъ отъ онѣзи, които презъ своя животъ досега не веднѣжъ съмъ изпиталъ върху себе си омразата и враждебната ржка на политическия си противникъ. Спомнямъ си, че е имало срещу живота ми атенгати въ едно време, когато най-много съмъ мислилъ за България, най-много съмъ плакалъ за съдбата ѝ. Влизалъ съмъ въ затвора, и когато тѣзи, които сж ме хвърляли въ затвора, следъ три месеци ми пратиха свой човѣкъ, за да ме молятъ да поема отъ тѣхъ висока служба, тѣ получиха моя отговоръ, че туй нѣма да направя, но се учудвамъ, че още съмъ въ затвора и не съмъ пуснатъ на свобода. Азъ зная много приятели, които загинаха неправдо въ една борба, която се водѣше срещу тѣхъ — животинска борба — борба на отмъщение, борба на омраза и на завистъ затуй, че този се е издагналъ или онзи е заелъ по-високо мѣсто. Ако днесъ за Земледѣлския съюзъ има всичкитѣ причини да дойде и да изказва своитѣ оплаквания отъ трибуната тукъ за насилие и издевателства надъ него отъ миналия режимъ; ако този Земледѣлски съюзъ, който съставлява една голѣма сила въ нашия политически животъ, чрезъ единъ свой представителъ дойде и чете отъ трибуната единъ поменникъ на убийства, на удавяне, на закалване на хора — всѣки ще признае, че това е една последица, както казахъ, на нашитѣ жестоки политически нрави и че това трѣбва да ни даде поука, за да можемъ най-сетне и ние да влѣземъ въ периодъ на единъ по-спокоенъ животъ, на единъ по-нормаленъ животъ, за да можемъ, когато имаме противникъ насрещъ си, когато нашитѣ идеи се сблъскатъ едни срещу други, да имаме куража да си подадемъ ржката и да живѣемъ като българи, а не да се изяждаме взаимно. Азъ съмъ се учудвалъ винаги, когато нѣкои, като сж идвали на властъ, сж започвали гонения срещу противника си и сж мислѣли, че ще ги унищожатъ. Въ 1894 г., когато Стамболовата партия падна отъ властъ и се започна едно поголовно гонение срещу тая партия — най-сетне убиха и нейния водачъ — нѣкои мислѣха — ако щете и азъ бѣхъ единъ отъ ония, които мислѣха така — че тази партия ще загине, че нѣма да останатъ стамболовисти. Обратното стана: тази партия почна отъ руинитѣ си, отъ кръвта на убийта си водачъ да се ражда като фениксъ, да расте постепенно-постепенно и дойде време за онѣзи, които я отричаха и мислѣха, че е умрѣла, да я видятъ на властъ, нѣколко години да управлява тая страна. Дойде време, когато онѣзи, които можеха да се смѣтатъ като интелектуални убийци на Стамболова, да съжаляватъ и да казватъ: „Тежки времена настанаха за българския народъ, мѣрки времена настанаха за българската държава; ако Стамболовъ бѣше живъ днесъ, положението нѣмаше да бѣде такова, щѣхме да имаме една сигурна ржка, която да тика българския корабъ въ туй бурно море въ сигуренъ и правъ пѣтъ, щѣхме да имаме голѣма сигурностъ, че отечеството се намира въ здрави ржце и се управлява съ огледъ интереситѣ на народа!“

Сжщото нѣщо стана и когато падна Земледѣлскиятъ съюзъ. Известно ви е какво голѣмо гонение имаше срещу тая партия. Тя, която имаше грѣхове въ управлението, както сж ги имали и другитѣ партии, поставена по онова време подъ ударитѣ на всички партии, изолирана, се почувствува действително разстроена, раздрусана и едва ли не на унищожаване. Нѣколко дни следъ падането на земледѣлцитѣ, имашъ случай да пѣтувамъ отъ София до Сливенъ. Нѣмаше гара, нѣмаше мѣсто, кждето като спирахъ за нѣколко минути, да не бѣха излѣзли земледѣлци. Нѣкои отъ тѣхъ, твърде видни деятели, сами като-че-ли съ облекчение гледаха на падането на собствения си режимъ, затуй защото и у тѣхъ вече бѣше се родила идеята, че твърде далечъ бѣше отишелъ. При все туй, всички гонения, които се предприеха срещу Земледѣлския съюзъ, му даваха нови крила, борбитѣ го закалиха още повече, и отъ огъня, на който се искаше да бѣде подпаленъ Земледѣлскиятъ съюзъ, се роди онази сила, която, като желѣзото, сложено въ огъня, става по-неогъваема и по-здрава, додето я виждаме и да участвува въ управлението!

Азъ посочихъ тия два примѣра съ нашия политически животъ, . . .

А. Бояджиевъ (раб): Има и трета партия, горе-долу, такава.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): За третата партия, Комунистическата, понеже ме предизвиквате, азъ искамъ да кажа своето мнение и за нея. Комунистическата партия, която не е плодъ на нашия действителенъ животъ, но която отъ другаде търси соковетѣ си, . . .

Нѣкой отъ работницитѣ: Не е вѣрно.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): . . . заема вече едно голѣмо мѣсто въ нашия политически животъ. Не отричамъ, че съ лозунгитѣ, които проповѣдватъ на народа въ туй тежко за него време, вие можете да печелите много, но азъ мисля, че не насилието на властѣта ще рухне почвата подъ васъ, а политиката на правителството, което, въ желанието си да гради, ще работи за народното добро, ще намали данѣцитѣ, ще издигне просвѣтата и ще иска отъ селската хижа да направи една къща, за да влѣзе тамъ и да живѣе единъ щастливъ българинъ. Съ такива едни дѣла много полесно, много по-успѣшно ще се бори Народниятъ блокъ срещу васъ, комуниститѣ, отколкото съ насилията, които нѣма да дадатъ резултатъ.

А. Бояджиевъ (раб): Гиргиновъ тукъ ли е — да чуе.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Азъ не искамъ да кажа, че партиитѣ на Болка, които управляватъ, сж най-добритѣ. Безъ съмнение, ако народътъ на 21 юний даде болшинство на насъ, съ туй той даде едно указание и на Държавния глава и на васъ, комуниститѣ, и на Сговора, и на всички, че тѣзи партии, които той е посочилъ, трѣбва да управляватъ и че вашата опозиция трѣбва да бѣде легална, по-спокойна и най-сетне — една опозиция, която трѣбва да се примири съ създаденото положение. Ако вие мислите, че една борба, която ще водите съ правителството чрезъ насилие, ще ви докара нѣкакви успѣхи, позволете ми да ви кажа, че нѣма да успѣете.

Въ България досега се дадохъ много амнистии. Ние сме може би въ Европа държавата, която е дала въ тѣзи 10—11 години повече амнистии, отколкото която и да е друга страна въ свѣта. Ние давахме амнистии постоянно. Тѣзи амнистии за едни действуватъ добре, за страната, азъ казвамъ, тѣ сж благотворни, тѣ сж добри, но тѣ иматъ и опѣка страна: тѣ научаватъ гражданина да мисли, че може всичко да се върши въ тази страна и че, когато единъ день дойде промѣната, ще се даде амнистия, която ще го освободи отъ затвора и ще му отвори границитѣ, за да си дойде. Азъ мисля, че наша длъжностъ е да приучимъ българския гражданинъ по-другояче да гледа на своитѣ длъжности и на своитѣ борби. Азъ мисля, че не само съ законъ за амнистия ние ще се поправимъ. Никой законъ въ свѣта не е поправилъ нравитѣ на единъ народъ. Затова трѣбва едно превъзпитание на душитѣ, едно политическо възпитание на характеритѣ, което е главенъ изворъ за омиротворяване на странитѣ, на хората, за омиротворяване на страститѣ и за притѣпяване на борбитѣ. У насъ туй нѣщо е вѣрвѣло съ времето и азъ се надѣвамъ, че ще дойде день, когато борбитѣ, които ще водимъ, нѣма да бждатъ водени съ такава страсть и съ такава озлобленост, нито съ желание да си отмъщаваме. Ако си спомнимъ за борбитѣ, водени преди 30—40 години, и тѣзи, водени днесъ, ще намѣримъ една разлика. Въ пѣтя на нашия животъ ние доста се измѣнихме. Онова, което нѣкога бѣше превъзходство за единъ журналистъ, за единъ политически човѣкъ, когато пише въ вестника, да нарече противника си съ най-долни епитети, днесъ почти е изчезнало.

Отъ работницитѣ: А-а-а!

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Това нѣкога се считаше похвала, но днесъ не е така. Днесъ борбитѣ сж повече разгорещени; днесъ има други причини, които каратъ хората да бждатъ по-нервни, по-нетърпеливи и по-озлобени. Едно общо нещастие, което е сполетѣло свѣта, кара навредъ съ-вѣститѣ, да се бунтуватъ отъ положението и да търсятъ изходъ по-скоро, отколкото може да му го даде което и да е правителство. Азъ се съгласявамъ, че въ миналото, когато противницитѣ сж се борѣли на политическото поле, даже и когато е имало емиграция, даже и когато е имало бунтове, не е имало тия кръвопролития и гробове, за които преди малко се чете цѣлъ поменникъ отъ трибуната. Стамболовиятъ режимъ, който се озаменува, както мнозина

искать да го кажат, като режим, който се бореше за независимостта на страната и който се сблъска с вътрешни неприятели, не даде такива жертви, освен няколко души само, които бяха обесени, и няколко души само, които бяха преследвани. Предъ видъ на туй, че цѣлиятъ български народъ усвои политиката на провъзгласяване независимостта на България, предъ желанието на Русия да се наложи и да направи отъ България една задунайская губерния, предъ видъ на този успѣхъ на Стамболова, жертвитѣ не бѣха толкова голѣми. Защо днесъ жертвитѣ, при по-културни, при по-образовани, при по-интелигентни хора, сѣ толкова многобройни? Азъ си обяснявамъ това по много причини. Една отъ тия причини е и времето, което преживяваме, крайността, на които вече се научихме, нравитѣ, които придобихме отъ войнитѣ, които накараха всѣкого да гледа на пролѣната кръвъ като на чаша вода, която се излива. Ние трѣбва да издигнемъ гласъ противъ тия нрави, които ни правятъ да бѣдемъ близо до варварскитѣ народи.

Г-да! Има нѣща, въ които ние превъзхождаме и вървимъ предъ нашитѣ сѣседи, но има работи по отношение страситѣ и характеритѣ на политическитѣ борби, които ни принизяватъ доста. И ето защо съ огорчение всѣки ще чуе, че първата констатация на единъ чужденецъ, дошълъ да изучава България, е: „Иди въ страната, кѣдето революертѣ и куршумѣтъ сѣ най-главното оръжие и срѣдство въ политическата борба“. Вѣрно е, че ние въ 8—9 години сума свѣтъ изтрепахме по вътрешни причини и че, ако едно сражение, което често пѣти се спечелва съ 50 мъртви и дава слава и на военното оръжие, и на военнитѣ, които се борятъ за единъ народенъ идеалъ, ние, безъ да правимъ една борба съ оръжие за нови идеали, боримъ се отъ чисто партийни съображения, отъ омраза единъ къмъ другъ, за да виждаме въ всѣко село спомени отъ кървави събития, спомени отъ тѣжни работи, спомени отъ издевателства, за които ще трѣбва, както казахъ, винаги да прокарваме законъ за амнистия и да ги опрощаваме. Азъ бѣхъ учуденъ, а не вѣрвамъ и другъ нѣкой да не се е учудилъ отъ онова, което ставаше въ последнитѣ дни на Сговора, когато управляваше г. Ляпчевъ, който искаше да създаде и създаде една по-мека атмосфера: престѣпленията не сирѣха, македонскитѣ убийства продължаваха. Провокатори ли бѣха тѣ отъ чужда държава, вътрешни борби ли бѣха, не знамъ, но въ всѣки случай повече отъ 100 убийства тукъ, въ София, и въ други градове въ България станаха за една идея, която никой не можеше да разбере. Когато въ една държава всѣкидневно могатъ да ставатъ убийства и да се прикриватъ отъ патристически цели, това показва, че тази държава стои на една пѣсъчна основа, че нейниятъ редъ и законность сѣ подровени, че властѣта или се преструва, че не вижда тѣзи престѣпления и, следователно, ги улеснява, или самата тя взема участие въ тѣхъ и затова тѣ не преставатъ.

Отъ земледѣлцитѣ: Браво! (Ржкоплѣскания)

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Азъ бихъ желалъ, като говоря по законопроекта за амнистия, да изкажа тази мисль предъ народното представителство: да видя въ тази страна борби политически по-умѣрени, въодушевени отъ желанието наистина да се принесе полза на народа, а не само за партийни цели. Азъ бихъ желалъ, ние, които претендирме, че водимъ този народъ, да научимъ народа на по-мекѣ нрави, да му кажемъ, че българскитѣ гражданѣ наистина има всичкитѣ права по закона и конституцията, за които той претендира, но затуй пѣкъ той има и цѣлъ редъ задължения, които трѣбва да почита и на които трѣбва да се подчинява.

Ние ще гласуваме за законопроекта за амнистия затуй, защото необходимо е — и това се съзнава отъ всички — да се забрави това минало. Но, когато го забравяме, нека все пакъ помнимъ, че всички тѣзи събития отвориша една грозна рана на българския държавенъ организъмъ, отровиха твърде много българския духъ, че трѣбва да вдигнемъ и друга една завеса, задъ която ще се види българскитѣ народъ въ неговитѣ хубави, велики и силни прояви, тамъ гдето той се е устремилъ съ всичкия си напѣнъ — да създаде една здрава и силна държава тукъ, на Балканския полуостровъ. Съ 50—60 годишенъ трудъ той създаде отъ една нищо и никаква турска провинция една държава, на която чужденцитѣ, когато идватъ тукъ, се учудватъ и питатъ: „Какъ е възможно въ тѣзи 50 години това да се постигне?“ Въ 1906 г. азъ отидохъ въ Гърция и посетихъ трима—четирима професори отъ грѣцкия университетъ. Единъ отъ тѣхъ е билъ въ София по време на освободителната война. Когато му казахъ, че ние имаме Университетъ съ 1.200 души студенти — говоря за 1906 г. — че имаме само лѣкарки около 10, че имаме даже една лѣкарка,

която управлява болница, той остана просто грѣмнатъ и каза: „Г-не! Азъ бѣхъ въ София въ 1881 г., познавамъ това турско село, тая турска касаба, познавамъ и българския народъ тамъ, който се състои само отъ селяни. Какво ми говорите? Кѣде сѣ тѣзи жени, даже докторки?“ Въ Атинския университетъ тогава не следваха жени, а имаше само студенти. Когато имъ казахъ, че ние имаме 1.200 клм. желѣзници — грѣцитѣ имаха по това време само 900 клм. — когато имъ казахъ, че въ всѣко село у насъ има училище, което подготвяла единъ кадѣръ отъ хора грамотни, когато имъ казахъ какво сме направили за разширение и подобрене на нашата шосейна мрежа, за пѣтицата ни, всички останаха учудени, не можаха да разбератъ какъ така една току-що изникнала държава на политическата сцена може да направи всичко онова, което Гърция не е успѣла да направи въ 50—60-годишенъ свободенъ животъ.

Нашитѣ народъ въ продължение на своя кѣсъ свободенъ животъ направи всичко, за да се издигне, защото имаше чувството и съзнанието, че той дойде много кѣсно на политическата сцена на Европа. Когато той бѣше подъ робство и спѣше, въ Европа всичкитѣ държави се развиваха, процѣтѣваха народитѣ, сѣсидитѣ му бѣха образували вече свои княжества и имаха вече своето огнище, а той се гонѣше отъ всички. Този народъ, който почувствува останалостта си назадъ, се юрна съ всичкитѣ си сили напредъ, за да спечели всичко онова, което е губилъ и да се издигне до една висота, на която наистина успѣ да се издигне, защото въ всѣка една област, и въ политическия, и въ стопанския, и въ финансовия животъ, българската държава бѣ надминала своитѣ сѣседи.

И затова, казвамъ азъ, когато спущаме тая завеса на забравата на миналото съ скрѣбнитѣ му събития, ние трѣбва да издигнемъ завесата на онзи животъ на България, който създаде голѣми ценности на своя животъ, който направи отъ България, при бурното време, което преживѣ, една държава на прогресъ и напредѣкъ, една държава, която се прояви и въ полето на културата и на бойнитѣ полетата, като никоя друга отъ нейнитѣ сѣседи.

Амнистията дава на мнозина поводъ да се питатъ: „Ако вие давате амнистия, когато земледѣлцитѣ сѣ съ вастъ, когато тѣ представляватъ още една опасностъ за политическия и държавенъ животъ на България, не мислите ли, че съ това ще раздрусате политическото положение на държавата?“ Онѣзи, които сѣ голѣми противници на амнистията, въ сѣщностъ излизатъ само отъ тоя страхъ. И азъ съмъ убеденъ, че ако бѣха на властъ само демократитѣ и дадѣха тая амнистия, никой нѣмаше да каже нито една дума, и съмнение дори нѣмаше да има. Но понеже Земледѣлскитѣ съюзъ участвува въ властѣта, има партии, които спекулиратъ съ това. И понеже искатъ да прехвърлятъ тѣзи отговорности, които чувствуватъ, че могатъ да ги постигнатъ, тѣ казватъ: държавата ще се намѣри въ единъ хаосъ, ще се раздруска мирниятъ ѣ редъ, защото вие вкарвате вълка въ кошарата.

Както ви казахъ и по-напредъ, Земледѣлскитѣ съюзъ, споредъ моята преценка — ще я дамъ, макаръ да е лично моя — прекара много бурни времена. Но онѣзи представители, които виждамъ тукъ, както и изявленията, които чувамъ да правятъ тѣхни видни хора, никакъ не ми даватъ право да се съмнявамъ, нито пѣкъ дѣлата имъ ме каратъ да мисля, че тѣ сѣ една слаба опора за държавния организъмъ. Азъ, напротивъ, мисля, че блоковото правителство съ участието на земледѣлцитѣ повече е способно да даде на този народъ спокойствие и миръ, отколкото коя да е друга властъ въ днешно време. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) Защото борбата, която има да водимъ, и следъ като се даде амнистията, ще си остане; ние ще имаме амнистия, а борбата ще я поведемъ съ крайнитѣ елементи, съ комуниститѣ. Борба ще водимъ сѣщо и съ Сговора.

Нѣкой отъ работницитѣ: Това като допълнение на амнистията ли е?

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Всичко, което говоря, е въ връзка съ амнистията. — Сговорътъ, който досега се чувствуваше виновенъ не привидно, а справедливо, и е падналъ отъ властъ поради своитѣ прегрѣшения, той отъ 2—3 месеца — като се сѣди отъ това, което пишатъ неговитѣ вестници и което вършатъ неговитѣ водители — мисли, че утре или други день ще му се удаде възможность пакъ да дойде на властъ.

А. Буровъ (д. ср): Не бързае.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Ако Сговорътъ сериозно не мисли това, поне го казва на своитѣ партизани, за да имъ дава надежда — четемъ го въ изявленията и въ речитѣ на сго-

вористките водители. Азъ зная, че Сговорътъ нѣма да дойде на власт; азъ зная, че е мѣчно днесъ да падне едно правителство и да дойде друго, въ което да участвува Сговорътъ. Всичко това ми е толкова ясно предъ очите, както гледамъ моите петъ пръсти. Но азъ говоря за онѣзи агитации, пропаганда и бунтъ въ душите, които прави сговористкия печатъ въ страната. Защото целитъ ви, г. г. сговористи, сѣ малко по-далечъ. Вие искате отъ тукъ да водите борба противъ правителството, която да отиде въ целитъ си по-далечъ и да заплаши обществения редъ и държавната сигурностъ.

Отъ сговориститѣ: А-а-а! (Смѣхъ. Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

П. Н. Даскаловъ (нац. л.): Вие използвате студентскитѣ вълнения за сѣщото нѣщо.

Н. Пждаревъ (д. ср.): Кой ги създаде?

П. Н. Даскаловъ (нац. л.): Какво бѣха тѣ? Каквото и да бѣха, вие въ вашия печатъ и навсѣкѣде, кѣдето ходите, казвате: „Ето, застрашава се вече държавната сигурностъ, ето дружбацината кѣде си заврѣ гагата — въ Университета; отидоха професоритѣ, отиде и държавниятъ строй! Дайте да въдворимъ редъ! Правителството не е способно да затвърди реда. Полицията нѣма сила — макаръ да се обясни, че мекитѣ мѣрки отъ страна на полицията се диктуваха отъ едни тактически и на човѣщиия съображения — полицията не може да въдвори редъ! Тълпата е, която диктува на улицата, а не властта!

Какво искате да кажете съ това? Искате да кажете, за да разбере и държавниятъ глава, за да разбератъ и патриотичнитѣ дружества, които ги има въ страната, че вече надъ България се е надвесила опасностъ: „Стѣгайте си царулитѣ, г. г. сговористи, защото скоро ще дойдемъ на власт да спасяваме България“. Така подпомагате на приятелитѣ си. Азъ знамъ, че нѣма да имъ се удаде вече този случай, защото днесъ повече отъ всѣки другъ пътъ сигурността на държавата е запазена. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството. Възражения отъ сговориститѣ) Искамъ да кажа, че едно правителство, което дойде да управлява, не се изхажва въ 6 месеца, а и въ една година мѣчно се изхажва. Въ България нѣма правителство, което, като дойде на власт, още на другия денъ да не се атакува жлъчно и жестоко. Азъ зная това много добре, защото съмъ атакувалъ правителства и съмъ поемалъ защитата на правителства. Но азъ искамъ да кажа: елате и мѣрете действията на правителството и властта съ онзи аршинъ, който се казва аршинъ на обективността и справедливостта и оставете на страна чисто партийнитѣ и егоистични интереси. Има моменти, когато се налага всички предни сили на нацията, събрани въ партийтѣ, да бждатъ единодушни. И когато днесъ Сговорътъ се мѣчи чрезъ своя печатъ да внушава, че единъ законъ за амнистията ще бжде отъ вреда за държавната сигурностъ, азъ не мога да разбера какъ неговитѣ хора отъ друга страна заявяватъ: ние сме готови всѣки моментъ да подадемъ ръка на правителството и да му помогнемъ въ всичкитѣ начинания затуй, защото и ние считаме, че днесъ то стои достойно на мѣстото си. Въ туй противоречие, г-да, азъ не виждамъ нищо друго освенъ онова, което казахъ и по-рано: една партийностъ, която убива духа и която е лишена отъ идеали, едно партизанство, по-добре да кажа, което смазва всѣкакво чувство на отговорностъ предъ държавата и предъ народа и което издига чувството на отговорностъ само предъ партията. Вие се намирате въ това противоречие затуй, защото знаете, че утре, въ единъ конгресъ или въ друго едно събрание онѣзи, които ще сждатъ партията ви, че тя е паднала отъ властъ, ще кажатъ: „Какъ можахте вие да изпуснете властта, когато тя бѣше сигурна въ вашитѣ ръце и защо я изпуснахте, когато ни лъжехте, че още нови четири години ще управлявате?“ Вие се чувствувате сега въ едно много мѣчно положение. Вие не можете да дадете отговоръ на тѣхъ. Е, добре, ако вие предъ тѣхъ чувствувате своята слабостъ и не може да имъ дадете отговоръ, тогава дайте предъ себе си обещанието, че при ония тежки обстоятелства, при които се намира страната ни, при онова мѣчно положение, при което се упраздява, при положението, когато политическитѣ въпроси отстъпватъ по своята важностъ на стопанскитѣ и финансови въпроси, вие искрено ще държите на думата, която давате, че ще подкрепяте правителството въ неговитѣ начинания. Защото съ нищо до сега правителството не ви е дало поводъ да мислите, че то иска да стѣлче народнитѣ интереси, че то иска да ограби хазната или да направи отъ

България една мушия, едно дюкянче за своитѣ партизани, за своята партия.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Както Сговорътъ направи!

Д. Икономовъ (раб): Г. Даскаловъ, позволете ми единъ въпросъ. Всичко това азъ чухъ, но едно нѣщо не чухъ: вашата група е ли за тоя проектъ на правителството или за по-широка амнистия?

В. Коевски (нац. л) и други отъ мнозинството: Той го каза много ясно.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Азъ казахъ, че нашата група поддържа законопроекта така, както той е внесенъ. Ние ще гласуваме за него, защото имаме довѣрие въ правителството. Ние ще гласуваме за него, защото смѣтаме, че нашитѣ министри, които излизатъ отъ блока, когато сѣ решавали въпроса за амнистията цѣли два месеца, ако се не лъжа, въ Министерския съветъ, сѣ взели въ съображение всичко онуй, което е отъ държавенъ и народенъ интересъ, както и всичко онуй, което трѣбва да примири противоречието въ групитѣ на блока. Вие знаете, че отъ четиритѣ партии, които съставляватъ управлението, най-много заинтересована по въпроса за амнистията е земледѣлската група. Азъ ще река, че въ този въпросъ е заинтересованъ цѣлния български народъ, затуй защото той е, който отваря вратата на всеопрощението и примирението, за които се говори въ мотивитѣ на законопроекта. Когато дойдатъ предъ насъ министритѣ, на които ние още имаме довѣрие, които по никой въпросъ не сме бламирали, които мислимъ, че още ни представляватъ достойно съ своитѣ дѣла, и ни предложатъ този законопроектъ, азъ не мисля — нито нѣкой отъ приятелитѣ въ нашата група мисли — че имаме причини да ги бламираме или да имъ изкажемъ недовѣрие. Всички ще разбератъ, че законопроектътъ за амнистията не е единъ обикновенъ законъ, че той може да създаде пертурбации, че той може да създаде отъ несъгласията, които може да има въ парламентарнитѣ групи и въ Министерския съветъ, и една криза. Тази криза нѣма да дадемъ удоволствието на никого да я вижда, затуй защото чувствуваме, че по-голяма криза отъ тази е кризата въ народния животъ, въ свѣстъта на хората, въ положението на страната и на държавата. И, следователно, ние ще направимъ всичко, за да улеснимъ задачата на правителството. (Ржкоплѣскания)

Ето защо, г-да, моята теза, която е теза на партията, е ясна. Азъ ви казахъ и повтарямъ: мѣжнотията, която ще се създаде отъ това, че нѣкои ще бждатъ огорчени, че още нѣколко души не сѣ амнистирани, не е мѣжнотия, която не може да се преживѣе. Ние имаме около 500—600 души емигранти въ странство. Отъ всички тия емигранти, които се амнистиратъ съ закона, оставатъ вънъ само 30 или 32 души. Единъ вестникъ бѣше съобщилъ онзи денъ, че амнистията ще засегне само около 50 души. Това не е вѣрно, защото амнистията е пълна и ще засегне всички освенъ тѣзи 30 души, отъ които, споредъ мои сведения, само 8 души сѣ земледѣлци, а останалитѣ принадлежатъ на комунистическата и други партии.

Ние, прочее, ще гласуваме за тая амнистия, като ще искаме това омиротворение, което е идеалъ на насъ всинца, това омиротворение, което го иска цѣлния български народъ, да не остане само на книга, въ единъ законъ за амнистия, но да бжде едно живо дѣло, което ще въдушеви всички, и насъ, и васъ, за да може да тикнемъ напредъ тая страна въ тия най-тежки времена. Държавницитѣ на голѣмитѣ държави въ Европа, отъ които зависи сждбата на свѣта, заявяватъ, че месецитѣ декемврий и януарий ще бждатъ месеци, отъ които ще зависи да бждемъ или да не бждемъ, съ този режимъ или не, съ революция или не. Въ едно такова тежко време, когато цѣлния свѣтъ е загриженъ за стопански и финансови проблеми не, но за проблеми, които засѣгатъ основно живота и строя и на държавата, и на народъ, нека този законъ за амнистия, съ своята голѣма задача да внесе омиротворение, да не остане само книга, но да бжде една жива действителностъ и да доживѣемъ по-скоро деня, когато нѣма да има вънъ отъ границитѣ на България нито единъ българинъ, емигрантъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Енчевъ.

Г. Енчевъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Когато предъ българския Парламентъ се слагатъ въпроси, които обединяватъ българския народъ, неговитѣ на-

строения, неговите разбирания и желания, безспорно, задачата на всички, които вземат думата да защитят даден законпроект, се улеснява от самия факт, че Парламентът с голяма готовност, с малки или никакви прѣчки съдействува за приемането на един законпроект, какъвто е и днес представеният на вниманието на г. г. народните представители законпроект за амнистия на българските емигранти.

Не сме ние първата държава, която има свои емигранти граждани, нито ще бъдем последна. Дотогава, докогато има държави, дотогава, докогато има партии, дотогава, докогато има борби и спорове, безспорно, ще идват времена, въпреки желанието на хората, когато ще се явяват хора, които ще прескачатъ отечествените граници. Въпреки всичко, все пакъ народътъ ще желае да се върнатъ, понеже тѣ сж деца на този народъ. Всѣкога въпросътъ за тѣзи емигранти ще се разрешава благоприятно, за да могатъ да се прибератъ всички въ границите на отечеството, за което всички ратуватъ, борятъ се и жадуватъ да бъдатъ въ неговите граници.

Г. г. народни представители! Самият факт, че правителството на 21 юний възвестни миръ, възвести желание да възстанови свободите на гражданите, да престанатъ споровете за патриотизъмъ голѣмъ и малък, да донесе истински миръ въ страната, показва, че следва тая политика на миръ, и сега ни поднася единъ законпроектъ за амнистия, за да се ликвидира сж всички събития — така поне чета въ началото на мотивите на законпроекта, въ които се казва, че правителството, въ желанието си да спусне булото на забравата върху годините, които българскиятъ народъ преживѣ следъ войната, главно върху ония вътрешни събития, които се развиха следъ тия войни, за да може този народъ, отдавайки се на мирно и спокойно развитие, гледайки своята домашна работа, своите частни интереси, да върви напредъ въ своето бъдеще, отъ който пътъ никой народъ, а най-малко българскиятъ народъ трѣбва да се отклонява. Правителството следва своя пътъ на миръ, на омилотворение, на създаване спокойствие, но бавно, спъвано отъ живота, отъ новите икономически и политически условия, отъ много прѣчки. То иска да постигне пълно омилотворение, за да могатъ всички да развиятъ спокойно разбиранията си, да се борятъ въ кръга на законите, въ кръга на конституцията, за да можемъ да достигнемъ до положението, когато всеки да мисли, че на българската земя той, когато си лѣга вечеръ миренъ и спокоенъ, е гарантиранъ, че ще осъдне живъ, спокоенъ и необезпокояванъ отъ когото и да било.

Г. г. народни представители! Нашите емигранти — ония, които сж вънъ отъ границите на нашето отечество — заслужаватъ пълното внимание на българския Парламентъ да се занимае той сж тѣхната сждба и въ тия дни, когато се завършва годината, да създадемъ едно дѣло на истински миръ. Нека отворимъ границите за всички емигранти да си дойдатъ, за да могатъ да взематъ участие въ християнските празници, които всички българи се готвятъ да посрѣщатъ, и за да могатъ тѣ, наричайки се сж право българи, да участвуватъ въ нашия политически животъ и да дойдатъ да засвидетелствуватъ своята почитъ, привързаностъ и готовностъ, за да дадатъ всичко, каквото родината изисква отъ тѣхъ, следъ като тѣ сж изравнени по права сж всички други граждани.

Отъ где произхожда тая емиграция? Тя не е нито случайна, нито неизвестна. Нѣкога, когато се създадохъ тия борби, следъ като България завърши една война, която излѣзе злополучна за нея, народътъ се видѣ сж нова душа, сж нови стремени. Тогавашните политически условия безспорно избутаха селския народъ, организиранъ въ Земледѣлския съюзъ, да дойде на властъ. Той започна да управлява при условия, при които не всѣка партия може да управлява страната, особено следъ приживяните отъ българския народъ дни, които трѣбва да пожелаемъ да не се върнатъ. Ако земледѣлското правителство е допуснало, че сж своята законодателна дейтелностъ е могло да настрои страната толкова много противъ себе си; ако е смѣтало, че ако се мине безъ всички закони, които то остави следъ себе си, азъ съмъ сигуренъ — а вървамъ, че и вие ще се съгласите съ мене — че то не би създадо тия закони, ако можеше да допусне, че ще се случи онова, което впоследствие преживѣхте.

Но, г. г. народни представители! Какъвъ трѣбва да бъде дългътъ на онии управници, които се връща отъ войната и който заваря една България разрушена, нейното народно стопанство разрушено; който заварва всичко реквизирано; който заварва 200 хиляди сираци, 100 хиляди майки сж черни кърпи на глава, вдовици и сираци; който заварва хиляди и хиляди пенсионери; който заварва всичките тия тежки последствия на една голѣма война, която единъ ма-

лъкъ народъ, като нашия, тежко победенъ, завършва сж единъ тежъкъ договоръ за миръ и при едни тежки репарации, които и до днесъ тежатъ и които не знаемъ дали близкото бъдеще ще позволи да се махнатъ отъ снагата на българския народъ и отъ тази на неговото слабо стопанство, за да може да олекне на тоя измѣченъ български народъ на Балканите?

Г. г. народни представители! Такова тежко наследство естествено ражда и идеята за онова, което новото време подсказва да се прави, когато има желание за това. Връщайки се отъ фронта, у българския народъ се създаде ново настроение да се придаде нова физиономия на самата държава. Безспорно, Земледѣлскиятъ съюзъ е трѣбвало да обърне внимание за това настроение, за да може да изпревари известни събития; поради всички тия обстоятелства, той трѣбваше да създаде известни закони, които да отговарятъ на духа на времето и на народното настроение. Въ последствие, обаче, се създадохъ известни недоволства отъ тия закони. И сега мислите ли, че сж тия закони земледѣлското съсловие е създадо известни права за себе си и че трѣбваше да ги ликвидирате сж единъ другъ режимъ, за да не създава единъ тормозъ?

Г. г. народни представители! Какво щѣха да направятъ г. г. сговористите — обръщамъ се къмъ тѣхъ, сж които ние воювахме въ продължение на осемъ години, ние сж голи рѣще, а тѣ въоръжени сж силата и сж сръдствата на държавата, като вървахме, че нѣкога ще се помиримъ и ще се разберемъ — какво щѣха да направятъ тѣ на мѣстото на новата българска властъ следъ 1918 г., ако не посегнѣха да създадатъ законъ за трудовата поземлена собственостъ? Какъ щѣха да постѣпятъ сж тѣзи, които ходиха на войни, за да се биятъ, голи като прѣстъ, нѣмащи колъ забитъ въ българска земя? Въ името на какво ги пратихте да се биятъ, безъ да създадете сръдства, за да ги направите собственици, такива собственици, каквито сж българските собственици, които обичатъ и милѣятъ за своята собственостъ, за да можете отъ тамъ да се надѣвате, че напредѣтъ, че развитието на стопанството въ новото отечество следъ войните ще върви въ спокоенъ пътъ?

Г. г. народни представители! Не можете да смѣтате, че единъ законъ за трудовата поземелна собственостъ не ще роди неприятели, защото той бръкна въ кесияте, въ чифлиците на хората. За да се създаде фондътъ, който тоя законъ предвижда, трѣбваше да се посегне на много хора, които се обявиха противници. Така на пѣвро време се появи негодувание. Роди се легендата, че земледѣлското правителство създава болшевишки актове, че то се стреми да болшевизира страната, като посѣга върху собствеността, за да я направи движима собственостъ. Създаде се легендата, че земледѣлското правителство болшевизира България.

Г. г. народни представители! Съ право мога да се обръна къмъ г. г. сговористите, сж които винаги съмъ искалъ да се разбираме на тая база, на която българскиятъ Парламентъ гради своето законодателство. Представете си противното. Ние днесъ членуваме въ единъ Народенъ блокъ, следъ като вие, въ продължение на осемъ години, ни държахте далечъ отъ себе си, опитвахте се да ни държите далечъ отъ властта, далечъ даже отъ България, ако бихте имали възможностъ, обосновавайки това ваше желание сж туй, че ние сме лишени отъ чувство на патриотизъмъ, че у насъ нѣма обичъ къмъ България и готовностъ да дадемъ нѣщо за нея — за тая България, за която не единъ пътъ сме дали доказателства, че я обичаме и, че сме готови да умираме, както и сме умирали за нея. Ако надникнете въ всѣка селска хижа, дори и въ най-схлупената, ще намѣрите картини, които сочатъ героизма на българския народъ. Далечъ нѣкъде въ нѣкоя бедна хижа ще намѣрите гърдите на селянина, украсени сж орденъ за храбростъ. Навсѣкъде ще видите готовността на българина като войникъ да пожертвува всичко за родината. И при всичките тѣзи доказателства, които българскиятъ народъ даде предъ олтара на отечеството, вие можахте, въ продължение на осемъ години, да спорите, кой билъ по-голямъ патриотъ и кой — по-малък!

Г. г. народни представители! Може да е наша грѣшка, че сме се занимавали сж социални въпроси, какъвто е и въпросътъ за трудовата поземелна собственостъ, но сега азъ мога да констатирамъ, че тукъ стоятъ 32 стрелци. Виждате тази малка фигурка. Тѣзи стрелци се борятъ въ името на единъ новъ строй. Тѣ искатъ не само собствеността да стане движима, но да се простимъ за винаги сж собствеността, да се превърне тя въ държавна, въ цѣлата държава да се нареди една казармена дисциплина — да ставаме и да лѣгаме по казарменъ режимъ. И азъ не зная, дали вие, г-да отъ Сговора — сж васъ трѣбва да се разправяме, понеже нѣмаме поводъ да се сърдимъ сж госпо-

дата отъ болшинството, защото поддържаеме този законо-проектъ, а не се съмнявамъ, че и вие ще го поддържате — мислите, каква ще бжде сждбата на българския народъ — като почнемъ отъ тукъ и завършимъ до тази половина. Искате ли да не бутате нищо, при това положение на България, когато тя е надвесена надъ икономическа пропасть, когато се превива подъ тежестта на грамаднитъ си задължения? Ако днесъ България не проумѣе да изживѣе голѣмата стопанска криза, какъвъ край може да има всичко онова, което представлява българското стопанство? Трѣбва да се плашимъ еднакво и ние, и вие, г. г. сговористи, и всички, които представляватъ днесъ управляващата формация на Народния блокъ.

Г. г. народни представители! Не съ пушки и топове трѣбва да воюваме въ нашитъ спорове съ нашитъ противници, съ борцитъ и представителитъ на Работническата партия. Ние трѣбва да воюваме на базата на мирнитъ и легалнитъ спорове. Ние твърдимъ, че въ България трѣбва да има собственостъ. Тъ твърдятъ, че въ България не трѣбва да има собственостъ. Тъ твърдятъ, че, вмѣсто кметове, трѣбва да има комисарства, че трѣбва нашата армия да стане червена. Тъ искатъ червенъ царъ, червена армия. Което не е червено, тѣ не го искатъ, макаръ че и тѣхната Русия, за която тукъ много ни говорятъ, си е организи-рала една армия на сѣщитъ начала, макаръ че и въ Русия има сѣщитъ данъци, всичко съвършено сѣщото, каквото иматъ и другитъ народи.

С. Даскаловъ (з): А тукъ си иматъ червенъ попъ!

Е. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Ако ние сме смѣтали, като управници, че трѣбва съ съответнитъ закони да се създадатъ известни положения, които да улеснятъ задачата на цѣлокупната българска държава, между васъ има хора, които смѣтатъ, че ние сме дерайлирали отъ пътя на конституционното управление, вследствие на което дойдохме до печалнитъ резултати на 9 юний.

Н. Пждаревъ (д. сг): Така смѣташе и г. Мушановъ тогава.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Какво?

Н. Пждаревъ (д. сг): Така мислѣхте и вие тогава.

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! 9 юний не е гордостъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Както виждате, азъ имамъ мъдростта да търпя, която вие трѣбва да спечелите.

Н. Пждаревъ (д. сг): И търпението да чуете.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Вие трѣбва да се научите да търпите.

Н. Пждаревъ (д. сг): И търпението да чуете.

Г. Енчевъ (з): Както забелязахъ, г. г. народни представители, законопроектътъ за амнистия визира събития, започнали още въ 1922 г. — търновскитъ събития — и завършва чакъ съ събитията, станали презъ 1925 г. — хвърлянето въ въздуха на единъ храмъ въ София.

Правителството на Народния блокъ и неговитъ мандатори, г. г. министритъ, вземайки предъ видъ всичко, което може да ни даде българската действителностъ, влагайки въ своята работа всичката си добросъвестностъ, сѣ се мъчили най-изчерпателно да обгърнатъ всички деяния, кон-сомираци всички членове на наказателния законъ, на воен-но-наказателния законъ и на закона за защита на държавата, за да дадатъ една истинска амнистия, съ която да се хвърли було върху миналото, защото това е днесъ една необходимостъ. Ако днешното народно правителство бѣше дошло на властъ съ другъ девизъ, ако бѣше дошло на властъ съ девиза да води войни, да изколи всички ония, които направиха 9 юний, тогава сигурно щѣхме да окър-вавимъ улицитъ, тогава сигурно щѣхме да се биемъ на барикадитъ. Ако това правителство, ако ние победѣхме, тогава нѣмаше да тежи на съвестта ни клетвата, че ние, които сме дошли на властъ въ името на мира, въ името на осигуряване свободата на българскитъ граждани, сме създали гражданска война. Тогава нѣмаше да заложимъ днешнитъ наши мандатори въ Министерския съветъ, за да дойдатъ тѣ предъ насъ съ единъ законопроектъ за амнистия, съ който да ни казватъ: г-да, нѣма да се кан-

дардисваме отъ трибуната на Народното събрание трѣбва ли да даваме амнистия на едни, а да не я даваме на други.

Г. г. народни представители! За мене този въпросъ е принципиаленъ, и това улеснява моята задача. Азъ ще икономисамъ отъ вашето време, защото нѣма нужда тукъ да се убеждаваме трѣбва ли или не трѣбва да даваме амни-стия, за да хвърлимъ дебело було върху миналото.

Г. г. народни представители! Мисля, че въ днешно време не става въпросъ да се отказва по принципъ амнистията. Ако нѣкои спорятъ по амнистията, тѣ ще сѣ колегитъ отъ Работническата партия, които ще искатъ амнистията да бжде дадена топанъ, безъ да се държи смѣтка правилно или неправилно се дава. (Оживление всрѣдъ работниците)

А. Бояджиевъ (раб): Пълна и безусловна амнистия!

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: По руски!

Г. Енчевъ (з): Тѣ ще искатъ амнистията да се даде по руски образецъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Грѣшите, г. Ен-чевъ. Тѣ сѣ логични. Преди всичко тѣ ще трѣбва да ни кажатъ защо Троцки и Раковски не сѣ днесъ въ Русия — на това ще ни отговорятъ тѣ и тогава ще критикуватъ на-шата амнистия. (Оживление всрѣдъ мнозинството)

А. Бояджиевъ (раб): Ще ви кажемъ.

В. Коевски (нац. л): Май мъжничко ще можете да обяс-ните тая работа.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Раковски е мой приятелъ. Защо не е въ Русия?

А. Бояджиевъ (раб): Ще Ви кажемъ. (Оживление)

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Нека оста-вимъ на онѣзи, които биха съзрѣли за себе си достатъчни основания да отричатъ даването на тая амнистия, да се аргументиратъ отъ трибуната на Народното събрание. Но азъ мисля, че всичкитъ парламентарни групи въ Народното събрание по принципъ сѣ съгласни, че безъ амнистия българскиятъ народъ, България сега-засага не може и не бива да остава.

Г. г. народни представители! Отдѣленъ въпросъ е, какъ работническитъ представители смѣтатъ, че трѣбва да бжде дадена амнистията. Отдѣленъ въпросъ е, какъ нѣкои за себе си мислятъ, че не трѣбва да бжде давана тая амни-стия. Но, общо взето, при това, което днесъ представлява България международно и вътрешно, България, която апе-лира за миръ, която протѣга рѣка за приятелство съ всички държави, тя, която ликвидира съ русофилскитъ и русо-фобскитъ борби, защото се убеди, че отъ всичкитъ спо-рове досежно външната ѣ политика идватъ само вътрешни нещастия, може ли тая България днесъ да се дѣли на ка-тегории, на групи, които да бждатъ противъ и за тая амни-стия? Какъвъ, какъвто е днешниятъ народенъ кабинетъ, той поднася на вниманието на народното представител-ство въ сегашнитъ му заседания тоя законопроектъ за амнистия.

Нѣкой отъ работниците: Дружитъ каква амнистия искатъ?

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Азъ никакъ не желая колегитъ отъ Работническата партия да разби-ратъ, че онѣзи дружби, които тѣ тукъ споменаватъ и ци-тиратъ тѣхнитъ решения, сѣ дружби, които могатъ да мислятъ, че България не трѣбва да бжде преди всичко и надъ всичко, че България не трѣбва да бжде за бълга-ритъ, а за Русия, на която вие се готвите да я поднесете.

Отъ работниците: Това нѣма нищо общо съ въпроса.

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Да не смѣ-тате, че Работническата партия може да бжде отричана отъ българската действителностъ, дотолкова, доколкото тя е работническа партия. Тя нѣма да бжде противъ амни-стията, защото тя нѣма искания, които да не сѣ и наши искания. Но кажете ми вие, г-да отъ Сговора — нека бол-шинството знае това, което вие мислите, защото това бол-шинство е дошло тукъ съ задачата да твори — кажете ми вие, когато Работническата партия поставя преграда между васъ и насъ, има ли нѣкой отъ Демократическия сговоръ, който би се присъединилъ къмъ работниците и би казалъ,

че не иска амнистия, защото той, участникът въ 9 юний, е смѣталъ тогава, че върши добро на държавата, а сега смѣта, че това, което стана отъ 9 юний досега, трѣбва да продължава и днесъ, когато Земледѣлскиятъ съюзъ е намѣрилъ своето мѣсто — да сътрудничи, да работи за спасяването, за издигането на България, членуващъ въ управлението заедно съ едни партии, които го оцениха и му протегнаха ръка въ най-труднитѣ моменти, когато вие го отричахте? Тогава какво остава? Да търсимъ различие между тѣзи, които вчера упрѣкахме и на които вече гледаме съ недобѣрие, за да имъ се позволи да мислятъ, че тѣ сѣ голѣми герои? Ако г. г. народнитѣ представители отъ Работническата партия мислятъ, че сѣ дошли тукъ по една случайностъ, по едно недоглеждане, по една липса на предвидливостъ, на пресмѣтливостъ при създаването на закона за защита на държавата, да не мислятъ, че ако дойде единъ денъ Коларовъ пакъ у насъ, тѣ биха могли да се наредятъ така, че да изглеждатъ по-голѣми комунисти отъ него и да говорятъ много повече отъ него.

Министъръ Д. Гичевъ: Коларовъ нѣма да дойде.

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Така сложенъ въпросътъ, две нѣща трѣбва да оценимъ, съ които българскиятъ народъ днесъ има да ликвидира — акта 9 юний и всички събития, въ които българи сѣ участвували. Защото друго бѣше, ако ромънската армия бѣше правила нашествие у насъ и ако ние, като българи, се стремѣхме да заличимъ следитѣ, последнитѣ отъ нашествието на тая чужда армия. Но когато българи срещу българи сѣ борили, когато братъ брата е убивалъ, когато при тая гражданска война, която се различава отъ другата война по това, че тамъ борецитѣ се страни не носятъ еднакво военно облъкло, което позволява на войницитѣ да различаватъ своитѣ отъ неприятелитѣ си — когато, казвамъ, сме имали една гражданска война, въ която не е имало национално различие между борцитѣ, когато въ вихъра на тая гражданска война е било гометено всичко, и сухо, и сурово, ние ще трѣбва да туримъ було на това минало. Азъ се отказвамъ да чета по-нататѣкъ ония списъци, които се опита отчасти да прочете моятъ колега Захариевъ, защото тия списъци сѣ много голѣми. За честта на българския народъ, за неговото бъдеще, за неговото днесъ и за неговото утре, азъ мисля, че ние, българитѣ, трѣбва все по-малко и по-малко да свикнемъ да четемъ списъцитѣ, които нѣма да ни сочатъ като народъ на голѣмо братство, като народъ на приятелство, а ще ни сочатъ като народъ, който живѣе вѣчно въ раздори.

Г. г. народни представители! Можемъ ли ние, българитѣ, върху кръвта на миналитѣ жертви да градимъ нови раздори? Можемъ ли ние, членоветѣ на Земледѣлския съюзъ, да искаме глава за глава, жѣбъ за жѣбъ, ако за око, споредъ Мойсеевия законъ? Можете ли вие отъ Сговора да поддържате, че Земледѣлскиятъ съюзъ трѣбва да бѣде изкланъ, че той трѣбва да бѣде избитъ, че той трѣбва да бѣде унищоженъ, защото билъ отрицание на патриотизма, на гражданската доблестъ, на човѣщината, които въ сѣщностъ Земледѣлскиятъ съюзъ не единъ пътъ, а всѣкога при удобенъ случай е манифестиралъ? Страхувамъ се да не би напразно да се сърдя на васъ, защото по лицата на всички отъ Сговора виждамъ, че чакатъ удобния моментъ да гласуватъ заедно съ насъ за тая амнистия, защото и на тѣхната съвѣстъ тежи нѣщо, което трѣбва да се махне съ туй дебело було на забравата, за да можемъ утре, нареждайки добре живота на българската държава, да оставимъ далечъ задъ насъ си събитията, да забравимъ престѣпленията и заслугитѣ, да ги оставимъ на спокойствие на бѣдещия историкъ, за да изгради една история за поколѣнията, за да отдаде заслуженото на всѣкиго: да похвали насъ, земледѣлцитѣ, да похвали васъ, сговориститѣ, да укори и двѣтѣ страни, ако трѣбва, да похвали Народния блокъ, който на 21 юний издигна лозунга: стига братска кръвъ на тая българска земя, нека настане миръ, защото само въ миръ можемъ да обединимъ българския народъ и да създадемъ по-добро бъдеще за България! (Ръжкоплѣскания отъ мнозинството)

Г. г. народни представители! Ние днесъ членуваме въ управлението на Народния блокъ — управление, което дойде на властъ не съ кръвъ; управление, което дойде на властъ само съ бюлетината; управление, което бѣше създадено, съградено само върху една нова вѣра на българския народъ, че кървитѣ ще престанатъ; управление, което дойде да разбули онова недоразумение, което царѣше всрѣдъ българскитѣ партии; управление, което идѣше да каже: никой никого не презира, защото презирането и враждитѣ водятъ само къмъ едно — къмъ анархия, къмъ нови граждански войни, къмъ нови братоубийства. Защото днесъ, когато народитѣ се тресатъ отъ една стопанска

криза, днесъ, когато се гнѣе голѣма капиталистическа Англия, днесъ, когато катастрофата въ Германия следва своя разрушителенъ и страшенъ пътъ, днесъ, когато Франция започва да поглежда вече по кой пътъ може да спаси своето злато на кюлчета, днесъ, когато Америка се чуди какво да направи, за да се свърже съ отвѣдния брѣгъ на океана — днесъ ние, българитѣ, водени отъ едно правителство, което не ще кърви, което не иска да издига грамади отъ човѣшки кости, имаме ли интересъ да изпуснемъ изъ предъ видъ българската действителностъ и да се отдадемъ на нови борби, на нови страсти?

Г. г. народни представители! Безъ разлика на парламентарни групи, азъ ще ви призова отъ мѣстото, което заемамъ, като вашъ колега. България, българското стопанство днесъ се гнѣе и утрешния денъ, следъ въпроса за амнистията, български въпросъ, ще дойде другъ български въпросъ: какъ да спасимъ стопанството на България? Или тѣзи 32 „стрелци“ (Сочи работницитѣ) ще докажатъ своето твърдение — ако иматъ такова — че наистина съветскиятъ строй ще завладѣе цѣлия свѣтъ, че собствеността ще хвъркне, за да не я видимъ никога, . . .

Министъръ Д. Върбенковъ: И той се люшка.

Г. Енчевъ (з): . . . и вие, които мислите, че носите голѣмъ патриотизмъ въ своитѣ гърди, оставяйки събитията да изпреварятъ българската действителностъ, да се огнѣе стопанството, да капитулира и да рухне, вие всички, казвамъ, утре ще трѣбва да си вземете бичкинтѣ и по подобие на рускитѣ генерали да отидете да рѣжете дърва задъ граница, за да не можете да си намѣрите мѣсто никжде? (Оживление всрѣдъ работницитѣ)

Нѣкой отъ работницитѣ: Ще ви отпуснатъ пенсии!

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че дългъ на българския Парламентъ е съ български въпроси да се занимава; дългъ на членоветѣ на Демократическия сговоръ е да видятъ въ Земледѣлския съюзъ свой приятелъ, да престанатъ да виждатъ въ него свой неприятелъ; дългъ е на всички да виждатъ вѣрата, надеждата и упованието, което може да представлява народното правителство за България, защото тая България днесъ повече отъ всѣки другъ пътъ има нужда отъ вѣра и упование за утрешния денъ, безъ да изгубва правия пътъ, осигуряващъ нейното съществуване.

Г. г. народни представители! Отъ българскитѣ въпроси, по които разлика въ партии не може да има, загатна се — не, посочи се следниятъ боленъ български въпросъ: задълженията на българското село, задълженията на българскитѣ търговци, задълженията на българскитѣ фабриканти. Задачата на онѣзи, които чакатъ разрушението на капиталистическия строй, се улеснява, защото, г. г. народни представители, капиталътъ се изяе самъ. Капиталътъ, хвърленъ днесъ въ фабрики, които сѣ престанали да работятъ, капиталътъ, инвестиранъ въ машини, въ здания, въ фабрики, въ инсталации, оставенъ на влиянието на ръждата, на безработицата и на неизползуването, капиталътъ, казвамъ, се руши. Капиталътъ утрешния денъ, ако пожелае да се справи съ всичкитѣ си права и привилегии, които му създаватъ българскитѣ закони, да ликвидира съ своитѣ вземания отъ българското стопанство, капиталътъ, струва ми се, ще докара увеличение силата на тѣзи, които често сочимъ, че сѣмъ страшилище — не, че тѣ сѣ борци за нѣщо, което не харесваме и нѣма да се съгласимъ да го приемемъ.

Г. г. народни представители! Българскиятъ народъ днесъ обръща очи къмъ българската Камара, къмъ българското Народно събрание, да чака отъ тамъ не новини, да чака не сензации, както нѣкога чакаше, а да чака дѣла. Ако се хващаме нѣкой пътъ за гушата и се боримъ, ако се създаватъ тукъ скандали, каквито обикновено българската преса — да ме извини — най-много се стреми да изнесе вънъ отъ оградата на Камарата, това не значи, че българскиятъ народъ ще получи утѣха, че той има истинска вѣра, че дѣлата сѣ запълнени отъ тия спорове, отъ тия борби, които тукъ се изживѣватъ.

Г. г. народни представители! Има голѣми въпроси стопански, голѣми въпроси икономически, които, ако не се разрешатъ сполучливо, нѣма кой на кого да се сърди, нѣма кой да смѣта, че нѣкой деморализира, разрушава душата на българския народъ, защото днесъ има нови условия, предъ които сме изправени да живѣемъ.

Нѣма защо да скриваме, г. г. народни представители, че, като ликвидираме съ една епоха на миналото чрезъ една амнистия, ние смѣтаме, че изпращаме една стара епоха въ вѣчността.

Но ние, г. г. народни представители, сме въ началото на една нова епоха, ние сме въ началото на новото, което свѣтътъ очаква. Какъ ще стане то? Какъ ще го получимъ ние българитѣ? Представителитѣ на Работническата партия смѣтатъ, че ще го получимъ отъ Русия.

Отъ работниците: А-а-а!

Г. Енчевъ (з): Ние смѣтаме, че по единъ път на законодателство, на изпреварване събитията, на напипване пулса на народа и болкитѣ му, ние ще дойдемъ до тамъ — да видимъ България спасена и преживѣла тежкитѣ времена.

И ако по единъ проектъ за една амнистия ние можемъ да раздѣлимъ Парламента, да го скараме, да го наедемъ и у него да остане убеждението, че оная, който вдигне ръка за амнистията, за връщането на българскитѣ емигранти, става страшенъ врагъ за спокойствието и реда на страната, тази грѣшка може да отиде до тамъ, че да струва нови жертви, нови неприятности, нови кърви на българския народъ.

Г. г. народни представители! Има ли по-добро доказателство отъ това, че Народниятъ блокъ казва: „Всѣки на своето мѣсто“? Борете се, г-да отъ Сговора, подъ вашето знаме, но недейте смѣта, че когато се борите, вие имате осветеното право да мислите, че само вие сте сърдцето и душата на народа, че само вие сте представители на патриотизма и обичта къмъ родината. Господата отъ болшинството не спорятъ на такава тема, защото патриотизмътъ не е цвѣтъ, съ което да се кичатъ, а патриотизмътъ е чувство на обич къмъ родината, което трѣбва да се култивира въ сърдцето на детския организъмъ. Но какъ да култивирате чувство на обич къмъ родината, ако съ едно изпреварване на събитията накарате ^{3/4} отъ българския народъ да станатъ просяци, да се изроди тѣхната психология, да нѣматъ стрѣха утре, когато бирникътъ ще е продалъ всичко, когато кредиторътъ ще е вземалъ всичко, защото има право да събере своето вземане?

Конунизмътъ, г. г. народни представители, опасенъ за България, опасенъ и за цѣлия свѣтъ, не ще може да се лѣкува само съ топове и пушки, а ще трѣбва да се лѣкува и съ реформи. И азъ мисля, че г. г. народнитѣ представители отъ всичкитѣ парламентарни групи правилно ще схванатъ и оценятъ какво значатъ усилията на правителството отъ денъ на денъ да преминава Камарата къмъ разрешението на все по-сериозни задачи, а не да изживява времето си въ дребнавости и спорове. И наистина, време е да се тръгне въ пътя на едно сериозно законодателство, за да нѣма вече тази голѣма разлика, която при всѣки отдѣленъ случай се търси и при всѣки удобенъ моментъ се констатира, че „този по-много обичалъ България“, „онзи по-малко обичалъ България“ и т. н.

Г. г. народни представители! Въ текста на законопроекта нѣма да се впускамъ, защото за менъ въпросътъ за амнистията е принципиаленъ: да има ли амнистия, или да нѣма амнистия. Азъ не искамъ да разглеждамъ сега какви консомирани конкретни деяния е имало предъ видъ правителството, при какви поводи и случаи е работило то, за да си създаде този текстъ на законопроекта за амнистия. Подробноститѣ азъ ги оставямъ за тогава, когато дойде да се гледа законопроекта членъ по членъ и когато г. г. народнитѣ представители наистина ще могатъ да кажатъ конкретно по съветитѣ членове, къде констатира непълнота и какъ би могла да се изгладятъ непълнотата.

Г. г. народни представители! Азъ се отнасямъ съ една особена вѣра и струя ми се, че, освенъ болшинството, и вие (Сочи сговориститѣ) въ душата си нѣма да отречете, че имате една вѣра въ българското правителство, което е работило дълго време върху настоящия текстъ на законопроекта.

Г. г. народни представители! Народътъ вънъ отъ Парламента очаква амнистията като нѣкакъвъ празникъ; той чака амнистията като доказателство, че наистина между българитѣ настава миръ, че ние българитѣ сме готови да търсимъ приятелство помежду си, че ние българитѣ сме готови за единъ празникъ да поднесемъ като армганъ, ако не друго, поне свобода на българите, които сжъ вънъ отъ предѣлитѣ на България, за да се върнатъ тукъ. И затова азъ не зная колко много би трѣвало да се черви единъ народенъ представител, ако дойде да твърди, че онзи, който днесъ е емигрантъ, който стои задъ праницитѣ на България, при единъ режимъ на емигрантски животъ, би могълъ да мисли като насъ, българитѣ, които живѣемъ вътре въ страната и които носимъ права и задължения по българскитѣ закони.

И. Велчевъ (з): Александъръ Цанковъ въ своитѣ изявления предъ в. „Диминяца“ казва: „Амнистията трѣбва да се забави още“. Значи, има народенъ представител, който твърди, че амнистията трѣбва да се забави.

Х. Калфовъ (д. сг): Нищо не е казалъ Александъръ Цанковъ.

И. Велчевъ (з): Въ в. „Диминяца“ преди нѣколко дена имаше негови изявления.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Недейте разваля хубавия ефектъ отъ речта на вашия ораторъ.

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Загрижеността, която трѣбва да имаме, и която днесъ е сковала и задържа задушествеността на българския кабинетъ, тази загриженост трѣбва да се пренесе по всички краища на България, по всички краища на родината, за да можемъ наистина да лѣкуваме, вмѣсто да човъркаме, да разраняваме наново ранитѣ. Г. г. народни представители! Недалечното минало показва, колко несъстоятелни сжъ твърденията на нѣкои, които мислятъ, че извънъ конституцията, извънъ установенитѣ норми и правила, извънъ установената практика за съществуване на българската държава, би могълъ да се поддържа нѣкакъвъ новъ строй, нѣкакво ново управление, нова власт и нови разбирания, които да бждатъ трайни. За доказателство нека ни послужатъ 8-тъ изминали години, усилията, които полагаха сговориститѣ да задържатъ властта съ всички простени и непростени срѣдства, усилия, които днесъ даватъ основание на мнозина да роптаятъ срещу останалитѣ тукъ между насъ сговористи, защото смѣтатъ, че тѣ не сжъ преценили послѣдствията отъ тѣхната политика. Нека този фактъ, казвамъ, ни послужи за доказателство, че наистина вънъ отъ конституцията, вънъ отъ установенитѣ правни норми на обществитѣ не може да има трайно управление, че не може да има друго управление, освенъ това, което е резултатъ на дългогодишни усилия. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството)

Г. г. народни представители! Сегашниятъ български животъ, сегашниятъ животъ на цѣлия свѣтъ не е резултатъ на замаха на единъ човѣкъ; той е резултатъ на една еволюция презъ единъ голѣмъ периодъ отъ време. И днесъ, когато го виждаме дошелъ до това положение по пътя на еволюцията, всѣка отдѣлна личностъ, всѣки индивидъ да се стреми къмъ нѣщо, което не може да определи точно, но живѣе съ желание да го постигне, виждаме ново учение: човѣчеството да се върне къмъ дивашкото социално положение, въ каквото виждаме да е живѣло, когато изучаваме миналото на народитѣ.

Г. г. народни представители! Днесъ отъ тукъ (Сочи работницитѣ) ви разнасятъ в. „Безбожникъ“. Вие отъ Сговора безбожници ли сте да тръгнете съ тѣхъ, за да казвате, че нѣма нужда отъ амнистия? Вие нѣмате ли Господъ, нѣмате ли милость, нѣмате ли сърдца? Който разнася този вестникъ, той действува, за да подкопае почвата и подъ нашитѣ, и подъ вашитѣ нозе, и подъ нозетѣ на цѣлия български народъ.

Нѣкой отъ работниците: Недейте вѣрва.

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! За да се разнася в. „Безбожникъ“, за да се хули и ругае духовенството, за да се свиква народътъ къмъ новъ животъ, въ който нѣма вѣра въ божество, това е въпросъ, който не бива да се отминава съ насмѣшка, който не бива да се смѣсва съ въпроса за една амнистия; това е едно ново учение, което си пробива пътъ подъ носа на официалната българска властъ, предъ очитѣ на официалното българско представителство, което учение може да роди наистина безбожие. А нѣмайки нѣщо, отъ което човѣкъ да се плаши, ние ще дойдемъ до страшни резултати, каквито българскиятъ народъ не желае и къмъ които нѣма да пожелае да се връща.

Нѣкой отъ работниците: Тежко и горко на тая набожностъ, която вие ще пазите.

Х. Трайковъ (раб): Значи, Господъ е нѣщо като страшилище!

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Азъ мисля, че българската държава най-малко би могла да бжде пазена, като се върви по пътя на отрицанието. Отрицанието на всичко, което е днесъ културата, което днесъ новото време ни сочи да усвоимъ, не би могло да крепи единъ

строй, една държава или да я реформира. Нека търсимъ отъ къде може да дойде опората, когато искаме истинския миръ да зацари въ тая страна. Не може да дойде опората отъ тамъ, отъ където не може да се чака; не може да дойде опората отъ тамъ, където всеки денъ разпиратъ, че нѣма на свѣта нищо по-добро отъ Съветска Русия, която е унищожила всичко, за да го превърне на обществено, за да направи всички тамъ да съществуватъ на еднаква база, за да нѣма помежду имъ разлики, за да нѣма онова, което импулсира една личност — частната собственостъ.

Г. г. народни представители! Обърнахъ вниманието ви върху в. „Безбожникъ“ не затуй, че в. „Безбожникъ“ ме е уплашилъ, не затуй, че в. „Безбожникъ“ може да завладѣе българското общество, не затуй, че той кръстосва страната, но затуй, че в. „Безбожникъ“ получава пари не отъ абонаменти, а отъ една пропаганда, която стои вънъ отъ насъ, и която сигурно иска подиръ година, две, петъ Парламентътъ у насъ да не съществува и на неговото мѣсто да се издигне диктатурата, на била тя на Троцки, била тя на Ленина, била тя на когото щете.

Г. г. народни представители! Нека се схване правилно тежението на българския народъ по въпроса за амнистията. Нѣкои смѣтатъ, че днешниятъ законопроектъ не е достатъчно пълненъ, защото оставя неамнистирани нѣкои емигранти. Азъ декларирахъ, че сега нѣма да разглеждамъ законопроекта въ подробности. Поддържамъ тая си декларация, защото вѣрвамъ, че Министерскиятъ съветъ се е водилъ отъ разбирането да не останатъ вънъ много хора и да бѣде облекчена участъта на всички. И когато, г. г. народни представители, става въпросъ за възможности — онова, което днесъ не може, утре сигурно да може — туй показва новиятъ пътъ, туй показва новиятъ курсъ на вътрешната политика и на външната политика. Нека пожелаемъ на правителството, дошло на 21 юний, вървейки по пътя на добре разбранитъ интереси на българския народъ, да успѣе да събере и обедини въ себе си всичко, което може да обича, всичко, което се готовност може да даде всичко за българското отечество.

Г. г. народни представители! Ние сме давали доказателства какъвъ е Земледѣлскиятъ съюзъ и искаме да се премахне това недоразумение, че Земледѣлскиятъ съюзъ мрази българската армия, че Земледѣлскиятъ съюзъ мрази българскитъ богаташи, притежатели на капитали, че Земледѣлскиятъ съюзъ е болшевишка организация. Нашата декларация, която винаги сме давали и която трѣбва да повторимъ, е, че никой другъ, освенъ Земледѣлскиятъ съюзъ, не би се борилъ по-достойно и нѣма да се бори по-достойно за съществуването на българска държава, на българска армия, на българско стопанство, на българска собственостъ, защото нито единъ членъ на Земледѣлския съюзъ при една революция, при единъ превратъ, при едно нашествие на чужди армии, при едно заробване на нашата малка България, не би могълъ да избѣга вънъ и да се приюти въ други държави, не би могълъ да занесе съ себе си своето богатство. Българскиятъ земледѣлецъ може да робува още 500 години, ако му е писано, българскиятъ земледѣлецъ може да тегли още 500 години, българскиятъ земледѣлецъ може да бѣде обреченъ на робство, каквото щете и на каквото щете мжки, но той ще умре на поста си, защото неговото богатство е такова, че не може да го носи, не може да го пренесе и не може да го използва далечъ отъ отечеството си. На българския земледѣлецъ, г. г. народни представители, не биваше да бѣде оспорвано чувството на родолюбие, чувството на обич и привързаностъ къмъ родината му, защото той представлява 75% отъ българския народъ и защото на него може да се обленатъ всички фактори въ тая страна. Когато той бѣде здравъ, когато го запазимъ да не бѣде разгроменъ отъ задължения, когато го запазимъ, като една стопанска единица, той може да бѣде здрава опора, защото той е, който държи на гърба си всички.

Г. г. народни представители! Земледѣлскиятъ съюзъ, наредъ съ Народния блокъ, ще даде хлѣбъ на гладнитъ, ще даде работа на безработнитъ. (Възражения отъ работницитъ) Земледѣлскиятъ съюзъ ще се мжки, ще се старае и васъ (Сочи работницитъ) да научи да работите, защото вие само разпирате за работницитъ, но най-малко сте мераклии да работите, което не веднъжъ сте доказали. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството. Възражения отъ работницитъ)

Г. г. народни представители! Времето, съ което разполагамъ, се свършва, и азъ трѣбва да завърша съ следния апелъ: да си туримъ ржката на сърдцето, да изпитае тупти ли сърдцето на българина въ гърдитъ ни и да кажемъ, че трѣбва да престане злобата ни, че трѣбва да престанемъ да се дебнемъ изъ заугла, да се душимъ и

обвиняваме. Българскиятъ народъ, обединенъ, съ възстановена вѣра, носейки знамето на своето отечество, може да каже: „Стига кръвъ! Миръ, миръ съ всички държави, които сж около насъ!“ Но най-напредъ, г-да, трѣбва да осигуримъ мира между насъ българитъ, за да покажемъ, че сме добри българи. (Продължителни ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателътъ: Г. г. народни представители! Четвъртиятъ поредъ отъ записанитъ оратори по законопроекта за амнистията е народниятъ представителъ г. Никола Кемилевъ, който се отказва. Давамъ думата на петия поредъ отъ записанитъ оратори, на народния представителъ г. Стойчо Мошановъ.

С. Мошановъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Вземайки думата по предложението ни законопроектъ за амнистия, азъ не мога да не изкажа най-напредъ моето голѣмо задоволство за атмосферата, при която до този моментъ се развива дебатитъ. Търпимостта, която ние оказаме на досегашнитъ оратори при разискването на единъ отъ най-парливитъ наши обществени и политически въпроси, вѣрвамъ, че ще продължи и сега, когато ще говоря азъ, който, по една случайностъ, съмъ пръвъ ораторъ отъ опозицията.

А. Капитановъ (з): Ще зависи отъ Васъ — ако вървите въ релситъ. Ще видимъ.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Моята задача щѣше да бѣде много улеснена и щѣхъ да имамъ голѣмото удоволствие да се приобща напълно къмъ мислитъ на току-що слѣзлия ораторъ отъ трибуната, ако той не бѣше предшествуванъ отъ другъ ораторъ отъ болшинството, отъ подпредседателя на Народното събрание, г. Никола Захариевъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Който каза истината.

С. Мошановъ (д. сг): Неговата речъ, въпрѣки волята и желанието на всички да не се ровимъ въ тѣжното и скръбно минало, налага да се освѣтлятъ известни факти, съ една по-друга свѣтлина, отколкото той се помъжи да ги освѣтли предъ васъ.

Г. г. народни представители! 32-та амнистия отъ освобождението на България ни е предложена днесъ за обсъждане. Тоя фактъ показва, че българскиятъ политически животъ, въ краткото ни 50-годишно свободно съществуване, не е вървѣлъ въ релситъ на конституционнитъ изисквания и на законнитъ повеления, че много често управления сж излизали изъ тѣзи релси и че, излизайки отъ тѣзи релси, съпротиви сж се явявали, вследствие на което сж се пораждали престѣпления и е трѣбвало следващитъ правителства следъ известно време да слагатъ забравата чрезъ гласуване на амнистия.

Но кой отъ насъ нѣма да си спомни, че бѣха моменти въ историята на българския народъ, следъ ликвидирането последицитъ на Стамболовия режимъ, на едно спокойно и мирно развитие — годинитъ 1908—1911, 1911—1913, когато българскиятъ политически животъ напълно се бѣше нормализиралъ, успокоилъ и почнаха да се редятъ единъ по единъ закони, които вече идѣха да усъвършенствуватъ живота политически и стопански на страната и даже да предвараатъ съ известни мѣроприятия и реформи?

Г. Юртовъ (нац. л. о): Г. Мошановъ! Защо захванахте отъ 1908 г., а не отъ 1903 г.? Нима смѣтате режима 1903—1908 г. тиранически?

С. Мошановъ (д. сг): Не, но не искамъ да влизамъ въ детайли. Азъ преминавамъ съ мълчание и цѣлото творческо управление на Константинъ Стоиловъ. Искамъ да ви припомня по-близки дати, а не да отричамъ заслугитъ на управленията преди тѣзи дати.

Българскиятъ народъ чрезъ своитъ политически партии бѣше стигналъ до едно обединение на миогледитъ по отношение цѣлостта на българската държава, независимостта ѝ и конституционно-монархическия режимъ на управление. Този бѣше най-важниятъ резултатъ, който се постигна презъ перипетитъ на всички политически борби отъ освобождението до войнитъ. Дойдоха войнитъ. Нѣма да се спирамъ върху тѣхъ. Но азъ не мога да не отбележа, г. г. народни представители, единствения примѣръ, който даде българскиятъ народъ отъ всички победени народи — той преживѣ непосрѣдственитъ моменти и месеци следъ катастрофата, като успѣ да установи миръ и спокойствие въ страната и показа здравина въ неговото гражданско съзнание. Да ви спомня ли, че единствени ние, отъ

победеният държави въ развалините на войните, запазиме нашия конституционно-монархически режим? Да ви спомня ли примбра единствен, който дадохме — че след примирнето въ 1918 г., въ продължение на една година четири български правителства се изредиха, запазвайки старото Народно събрание, което бѣше обявило войната, и че бѣше възможно едно сътрудничество — по бързитѣ мѣроприятия, които трѣбваше да се взематъ за заздравяване ранитѣ отъ войната — между правителства, които нѣмаха нищо общо съ болшинството, което гласуваше тѣхнитѣ мѣроприятия? Да ви спомня ли, че само една година следъ това, при безспорния неутралитетъ на Вътрешното министерство, намиращо се тогава въ ржцетъ на г. Пастуховъ, и при пълненъ редъ се произведеха законодателнитѣ избори за XIX обикновено Народно събрание, които дадоха единъ Парламентъ, който, ако бѣше се запазилъ, щѣше да тури началото на едно здраво и спокойно парламентарно управление, което може би щѣше да спести всичкитѣ тия събития, които днесъ сме привикани да ликвидираме чрезъ забравя, чрезъ амнистия? Но направи се грѣшка: разтури се преди конституционния срокъ XIX обикновено Народно събрание. Даде се мандатъ на покойния Стамболийски да произведе изборитѣ за XX обикновено Народно събрание. Създаде се пакъ единъ Парламентъ, въ който никоя партия нѣмаше самостоятелно болшинство. И при възможната контрола и сътрудничество на политическитѣ сили пакъ можеха да се създадатъ условия за нормално политическо развитие и за по-бързо заздравяване и лѣкуване на ранитѣ отъ войната. Но не биде! Чрезъ противозаконни касирвания, масово, на депутати отъ опозицията, на правителството на Стамболийски изкуствено се създаде болшинство и се измѣни съотношението на политическитѣ сили въ Парламента — онова съотношение, което българскиятъ народъ бѣше опредѣлилъ чрезъ своя вотъ презъ изборитѣ на м. мартъ 1920 г. И отъ този моментъ се трѣгна по наклонната плоскостъ, за да се дойде до факти, до законодателства и до събития, които докараха първата дата, която фигурира въ законопроекта за амнистията, въ нейната политическа частъ — датата м. септемврий 1922 г., известна подъ името „търновски събития“.

Г. г. народни представители! Срещу тогавашното управление се създаде едно опозиционно настроение, което се формира въ тѣй наречената групировка Конституционенъ блокъ. Ако бѣше се оставилъ този Конституционенъ блокъ свободно, спокойно да развие своята политическа борба, безспорно е, че нѣмаше да се създаде датата 9 юний, а щѣше да има дата 21 юний, чрезъ една редовна промѣна, вследствие на една борба, достигнала своя краенъ резултатъ въ едни законодателни избори, които щѣха неминуемо да дойдатъ. Но събитието, което стана на м. септемврий 1922 г. — арестуването чрезъ политически референдумъ, уникамъ въ политическата история на свѣта, на 31 български министри и четири министър-председатели — обезглави политическата мисль, обезглави политическата дейтелностъ въ тая страна. И какво можеше тогава да се направи? Партиитѣ изпълниха своя последенъ дългъ, като останалитѣ на свобода замѣстници на тия водачи, които вече бѣха въ затворитѣ, поискаха една ауденция отъ държавния глава, на която му заявиха: „Ние отидохме до крайния предѣлъ на това, което политическитѣ партии сж годни да вършатъ вече въ тази страна; пѣтицата за по-нататѣшна свободна политическа проява въ страната сж заприщени, ние свиваме знамената, нека други да носятъ послѣдствията“. Послѣдствията дойдоха.

Председателъ: Моля, г. Мошановъ. Г. г. народни представители! Понеже приближава 8 часътъ, азъ моля ония народни представители, които сж съгласни да продължимъ заседанието докато свърши ораторътъ, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

С. Мошановъ (д. сг): Дойде 9 юний — едно извънпартийно и надпартийно дѣло. Историята единъ день ще го сѣди. Но днесъ, даже въ този моментъ, не могатъ да се отрекатъ три факти, които това голѣмо дѣло създаде. Преди всичко 9 юний бѣше освобождение отъ затворитѣ на водачитѣ на българската политическа мисль и дейтелностъ; второ, той постави отново въ релситѣ на законитѣ и конституцията политическото и стопанско развитие на България, и трето, той създаде всички условия за запазване независимостта на България. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ. Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: И другото кажи — избиването на 30 хиляди българи.

А. Буковъ (з): 9 юний бѣше убийство за българския народъ.

Председателъ: (Звъни) Моля, г-да, тишина! Моля дѣсницата да бѣде така же търпелива, както бѣше търпелива лѣвицата спрямо ораторитѣ отъ дѣсно. Отъ това ще спечелимъ всички. (Ржкоплѣскания отъ демократи и сговористи)

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Следъ 8-годишно управление дойде 29 юний. Трѣбва човѣкъ да е съ манталитета на тия русофили, за които Портъ-Артуръ никогато не бѣше падналъ, ако, като политическо лице, отрече голѣмото значение на 29 юний като политически актъ, само поради факта, обаче, че въ управлението, което се пое отъ Народния блокъ, взе участие Земледѣлскиятъ съюзъ, който бѣше отстраненъ отъ управлението на 9 юний, по начинъ известенъ на всички. Този политически фактъ непрѣмѣнно трѣбва да има своитѣ политически послѣдници.

Г. г. народни представители! Тукъ е моментътъ да кажа нѣколко думи за политическитѣ престѣпления. Политическитѣ престѣпления сж престѣпления до този моментъ, докогато тия, които сж ги вършили, не сж се качили на властъ. Всички действия, които една политическа група е извършила въ борбата за смѣняването било на едно правителство, било на единъ режимъ, било даже на държавния строй, преставатъ да бѣдатъ престѣпления, ако чрезъ вотътъ на народа се покриятъ, като се даде до вѣрие на тия, които сж се борили противъ този режимъ, но само дотолкова, доколкото тѣ сж ги извършили въ тая борба за тая целъ. Понеже се постигна промѣната на управлението, логично е всички тия, които сж се борили за промѣната на този режимъ — въ смисълъ на управление и правителство — следъ като сж вземали управлението, да гласуватъ амнистия на всички тѣхни сподвижници и съчувственици въ тая борба. Иначе ще има парадоксъ, ще има една викаща несправедливостъ, която, безспорно, нѣма да бѣде гаранция за едно по-правилно бждещо развитие.

Но, г. г. народни представители, правото, което произтича отъ акта на 29 юний, ...

Г. Говедаровъ (д. сг): 21 юний.

С. Мошановъ (д. сг): За мене датата е 29 юний.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: (Сочи сговориститѣ) Защото на 28 юний щѣха пакъ да правятъ превратъ! (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

С. Мошановъ (д. сг): На подобни закачки можете да ржкоплѣскате! — Но всѣки случай, г-да, правото, което произтича отъ промѣната на 29 юний, спира до тукъ, доколкото се касае за амнистията на деянията презъ юнскитѣ и дветѣ септемврийски събития. Защото по-нататѣкъ деянията, които презъ осемгодишнитѣ борби извършиха нѣкой и които се резюмиратъ въ желанието за насилствена промѣна на конституционно-монархическия режимъ и погаване чѣлостта и независимостта на българската държава, тия деяния, казвамъ, които сж целели именно това, което току що казахъ, безспорно, не могатъ да се покриятъ съ промѣната на 29 юний. А, другъ щѣше да бѣде въпросътъ, ако се бѣха издигнали републикански лозунги, както въ Испания, и при промѣната на конституционния режимъ безспорно трѣбва, което направи и републиканска Испания — да се даде амнистия на всички, които сж се борили, криво или право, срещу конституционно-монархическия режимъ въ страната. И азъ не мога да не констатирамъ съ задоволство, че правителствениятъ законопроектъ за амнистия именно е стигналъ и се движи въ тѣзи рамки, които азъ току-що ви начертахъ като правилни, като законни и като целесобразни. Изключена е отъ амнистията пѣлата оная престѣпна дейтелностъ отъ 1924 г. насамъ, която намираще своето огнище вънъ отъ България и чийто орджия се намираха изъ вътрешността на страната.

Г. г. народни представители! Азъ не мога да не кажа нѣколко думи за емигрантството и за правото на убѣжище. Самиятъ фактъ на емигрантството самъ по себе си не е престѣпненъ фактъ. То е право на всѣки, който не намира, по свое убеждение, сигурностъ, за да може свободно да развие своята политическа дейтелностъ, да прекрачи границитѣ на своето отечество.

А. Бояджиевъ (раб): А онзи день Турция предаде нѣколко души емигранти.

С. Мошановъ (д. сг): Ние не можемъ да упрѣкваме и държавата, която е дала убѣжище на наши емигранти, защото откакъ се сформира модерното право, правото на убѣжище е най-свещеното право, което съществува, макаръ не писано.

А. Бояджиевъ (раб): И въпрѣки това Турция предава емигранти.

С. Мошановъ (д. сг): Самиятъ фактъ на емигрантството и фактъ на даване убѣжище отъ чужда държава, не могатъ да се считатъ сами по себе си за престѣпни.

И. Велчевъ (з): Въ 1925 г. отъ нашия министъръ на външнитѣ работи се искаше екстрадицията на български емигранти отъ Ромѣния. Туй бѣше погаване на това свещено право, за което говорите.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Ако въпросътъ се състоеше само въ факта на емигрантството, като отъ страната, която е дала убѣжище, се водѣше една борба за промѣна на управлението въ собствената на емигрантитѣ страна — борба съ законни, общоприети срдства — и ако, както казахъ, държавата, въ която тия емигранти биха намѣрили своето убѣжище, се държеше неутрално къмъ дейността имъ, всичко щѣше да спре до тукъ. Но за нещастие на България, за голѣмо нещастие на българския народъ, само нѣколко години следъ прекаранитѣ ожесточени войни, започнаха се етапитѣ на една кървава междусобна борба, която намираше своитѣ сили и своитѣ срдства вънъ отъ границитѣ на България. Въ единъ моментъ, въ началото на пролѣтътъ презъ 1924 г., 18 разбойнически чети кръстосватъ България. Имена, като Тумангеловъ, като Георги Янчевъ, като Премановъ, не възбуждатъ ли ужасъ въ съзнанието на всички, безъ разлика на политически убеждения? (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

А. Бояджиевъ (раб): Прогонихте ги вие съ вашата политика.

С. Мошановъ (д. сг): Азъ съжалявамъ, че се намѣриха нѣкои народни представители да възражаватъ, когато споменавамъ тия имена.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Тѣ сж рожба на вашата политика.

С. Мошановъ (д. сг): Резултатъ на нашата политика можеше да бѣде това — да излѣзатъ вънъ отъ България; но тѣхнитѣ действия, връщайки се въ България като разбойници, не се оправдаватъ отъ никое гледище.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Съжалявате, че не можакте да избие и тѣхъ ли, г. Мошановъ?

С. Мошановъ (д. сг): Никой нѣмаше да ги избива.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Та кой остана тукъ живъ?

С. Мошановъ (д. сг): Ще ви кажа кой остана живъ. Вие останакте.

А. Бояджиевъ (раб): Оправдавате ли убийствата въ Дирекцията на полицията, г. Мошановъ?

Председателъ: (Звъни)

С. Мошановъ (д. сг): Премановъ, като членъ на бандата на Георги Янчевъ, уби началника на трудовашката група, извади му червата и обеси трупа му съ тѣхъ въ моментъ, когато трудовациѣ, мирни пионери на труда, пробиваха Странджа планина.

А. Николаевъ (з): Хората на вашата администрация му бѣха ятаци. Това се доказа.

С. Мошановъ (д. сг): Не ме учудва, че се взима защитата на Премановъ, на Тумангеловъ, на Георги Янчевъ, защото ще имамъ случай сега да ви цитирамъ нѣкои документи. Азъ казахъ, като резултатъ на една политика, никой нѣма да отрече правото на емигрантство. Но ще признаете ли вие правото да вършатъ тия злодеяния, които вършиха; ще ги покрите ли, ще се солидаризирате ли съ тѣхъ? Азъ мисля, че не. Други носятъ отговорността, други сж ги пратили, други сж ги насъсквали, подбуждали и организирали, и затова честь прави на правителството, че ги изключва отъ тая амнистия.

Колко е жалко, че прекъсванията почнаха именно отъ тамъ, гдето всички трѣбваше да бѣдемъ обединени, за да заклеимъ разбойническата дейность въ България.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Тѣ сж рожба на вашия режимъ. Ние ги заклеяваме.

С. Мошановъ (д. сг): Азъ съмъ доволенъ, че вие ги заклеявате, но азъ имамъ данни, че тия хора сж получавали срдства отъ една и съща каса наредъ съ най-голѣмитѣ хора, които въ миналото сж се редили начело на Земледѣлския сюзъ. Азъ имамъ тукъ оригинала на единъ „списъкъ на суми, раздадени безъ документъ“, съ знанието на членоветѣ на задграничното представителство на Б. з. н. сюзъ“ Този списъкъ е воденъ и съставенъ отъ Иванъ Григоръ Бояджиевъ, който е билъ касиеръ на това задгранично представителство. На 22 августъ 1923 г. той предава касиерството, за да замине за Парижъ, и заедно съ това предава и този списъкъ на раздаденитѣ суми. Въ него всички суми и всички имена на лица сж нанесени изключително съ неговата рѣка. Ето какво чета въ този списъкъ: на 20 февруарий 1925 г. дадени за патрондаши въ Нишъ на Христо Стояновъ 1.000 динара; на 21 февруарий дадени на Никола Захариевъ за ризи на емигрантитѣ въ Нишъ 7.000 динара; на 24 февруарий на Недѣлко Атанасовъ за Шаеръ, фабрика за парабели въ Виена, 2.000 динара; на 26 февруарий дадени на Никола Захариевъ лично 1.500 динара; по-нататъкъ, на 2 мартъ, дадени на Христо Стояновъ за орѣжие 1.000 динара; на 5 мартъ дадени на Никола Захариевъ за наемъ на помѣщения въ Нишъ 3.000 динара; на 6 мартъ, дадени на Никола Захариевъ заемъ на комитетъ 10.000 динара; на Христо Стояновъ за анархистическата група въ София 10.000 л. и 6.000 динара; следъ това, по сщия списъкъ, на 7 мартъ, на Георги Премановъ — разбойника — лично 300 динара и, веднага следъ неговото име, на 9 мартъ дадени на Никола Захариевъ, икономически комитетъ, за храна 20.000 динара; на 11 мартъ на Георги Премановъ дадени за лѣчение и квартира 1.200 динара; следъ туй на 13 мартъ пакъ на Георги Премановъ дадени лично 300 динара; на 16 мартъ на Никола Захариевъ сж дадени 7.000 динара за дрехи на емигрантитѣ и т. н. и т. н.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Срѣбското ли правителство Ви прати туй?

С. Мошановъ (д. сг): Оставете ме да си кажа заключението.

В. Коевски (нац. л): Отъ где имате този документъ? Да не е нѣкое съчинение?

С. Мошановъ (д. сг): Ще ви кажа.

Н. Захариевъ (з): Азъ не знамъ да има такъвъ списъкъ; сигурно това е апокрифна работа. Тамъ се поменава и моето име. Никога не отричамъ, че въ Нишъ бѣхъ икономически представител и съ задоволство констатирамъ, че на Никола Захариевъ сж давани пари само за ризи, за помѣщение, за храна и за обѣкло на емигрантитѣ.

С. Мошановъ (д. сг): Така е.

Н. Захариевъ (з): Азъ бѣхъ икономически представител въ Нишкия лагеръ и мога да твърдя, че никой отъ този лагеръ не се е занимавалъ съ дѣла и съ работи, които сж могли да иматъ конспиративенъ характеръ спрямо отечеството и държавата. Тамъ ние се грижехме само за поминѣка на емиграцията, за нейното съществуване, и получавахме скромната сума по 100 динара, значи, 180 л., на месецъ за човѣкъ. Това бѣше и за прехрана, и за обѣкло, квартира, освѣтление, отопление и лѣкуване на българскитѣ емигранти. Казахъ въ моята речъ: нѣма по-мизерно положение отъ положението на емигрантитѣ въ Нишкия лагеръ. Тѣ бѣха просто мъртави, погребани като въ гробница въ Нишкия лагеръ, поставени предъ моралния тормозъ на Сърбия, подъ натиска на носталгията за родината и на провокациитѣ, които Сговорътъ вършеше спрямо тѣхнитѣ роднини и близки. (Рѣжкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

С. Мошановъ (д. сг): Това, което каза г. Захариевъ, не измѣня въ нищо туй, което азъ чета, и моята мисль. Моята мисль е, че срдствата за поддържането на разбойничеството въ България иматъ сщия източникъ, ка-

къкто източникът имаше и снабдяването с оръжие и доставянето на храна и облекло, за което е имал грижата г. Никола Захариев, като икономически представител.

Нъкой отъ земледѣлцитѣ: И Вие получавате Вашето възнаграждение отъ сжщата каса, отъ която плащате на наемници, за да убиватъ българския народъ.

В. Коевски (нац. л): Г. Мошановъ! Азъ Ви питамъ, отъ где имате този документъ? Кажете това, за да видимъ неговата автентичностъ. Това ме интересува да зная.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Всички документи, които тепърва ще чета — и моля да не бѣда прекъсване, защото времето отъ единъ часъ ще изтече въ прекъсвания — сѣ оригинални и азъ ще ги предоставя, всичкитъ до единъ, на комисията по Министерството на правосъдието, презъ рѣцетъ на г. министъра на правосъдието, ако той желае да ги има. Заявявамъ, че тѣзи документи въ никой моментъ не сѣ били въ държавната архива. Притежавамъ доказателство, че сѣ предадени лично на мене. И самиятъ този документъ, който свидетелствува, че сѣ дадени на мене, ще предамъ на г. министъръ Гичевъ, за да се установи отъ къде ги имамъ.

В. Коевски (нац. л): Съ какво ще установите, че сѣ автентични?

С. Мошановъ (д. сг): Съ какво ще установя, че сѣ автентични? Тукъ има 100 души, които познаватъ по-черка на Ванчо Бояджиевъ, който е въ България и който въ никой случай нѣма да го отрече.

А. Капитановъ (з): На Васъ даватъ писма, а насъ обвивяватъ, че сме имали връзки съ емиграцията?

В. Коевски (нац. л): Г. Мошановъ! Вие сте на трибуната на Народното събрание. Защо ще давате тѣзи документи на г. министъръ Гичевъ и на г. министъра на правосъдието? Кажете на насъ тѣхната автентичностъ.

И. п. Рачевъ (з): Азъ ще дойда да ги взема.

С. Мошановъ (д. сг): А-а, извинявай, на тебъ нѣма да ги дамъ. Ще ги дамъ на г. министъра на правосъдието.

И. п. Рачевъ (з): Ние виждаме само единъ бѣлъ листъ. Дайте да видимъ самия документъ!

С. Мошановъ (д. сг): Ще ги дамъ на комисията по правосъдието да ги разгледа всичкитъ.

И. п. Рачевъ (з): Като добъръ българинъ, трѣбва да обяснишъ какъ сѣ дошли въ твоитъ ръце.

А. Буковъ (з): Г. Мошановъ! Защо разбивате отворена врата! Азъ съмъ тамъ, че нѣма да се намѣри тукъ нито единъ, който да защитава днесъ тия, които сѣ вършили разбойничество въ тая страна. И това, дето Вие изнасяте нѣща и съзнавате една такава атмосфера, намирамъ, че нито е почтено, нито Ви подобава!

С. Мошановъ (д. сг): Г. Буковъ! Азъ Ви казахъ, че нищо отъ това нѣмаме да изнеса отъ тая трибуна, ако не се говорѣше и не се четеха тукъ бюлетинитъ на в. „Пладне“ отъ г. Захариева. (Ржкоплѣскания отъ сговориститъ. Възржения отъ земледѣлцитѣ)

А. Буковъ (з): Какво общо има това съ разбойничеството?

С. Мошановъ (д. сг): Азъ съмъ длъженъ . . . (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Председателтъ: (Звъни)

С. Мошановъ (д. сг): (Къмъ земледѣлцитѣ) Оставетъ ме да говоря!

Н. Захариевъ (з): Азъ четохъ данни отъ нашата действителностъ.

С. Мошановъ (д. сг): И азъ чета данни отъ най-черната наша действителностъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститъ. Възржения отъ земледѣлцитѣ)

Председателтъ: (Звъни)

Н. Захариевъ (з): Вие пращате въ столицата на една съседна държава хора, които вършеха конспирация, а бѣха агенти на Сговора. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

П. Попивановъ (з): (Къмъ С. Мошановъ) И затуй имате тия документи.

Нъкой отъ земледѣлцитѣ: Точно така е.

С. Мошановъ (д. сг): Само че трѣбва да вземете актъ за времето, което ми отнемате и да ми го спестите.

Председателтъ: Нищо нѣма да спестявамъ. Моля оратора и господата — безъ лични закачки! И призовавамъ оратора да мине на темата си.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Като цитирахъ, казвамъ, този документъ, азъ имамъ за задача именно да подчертая, да одобря, да констатирамъ колко правилно, колко държавнически сѣ отстранени тия хора отъ амнистията.

Отъ тая амнистия е отстранена съвършено основателно и всичката тая дейностъ, която е целѣла промѣната на конституционно-монархическия режимъ въ България: опитътъ за физическа промѣна при Арабаконакъ и за конституционна промѣна — дейностъ, която се заключаваше отъ времето на 1924 г. до мартъ 1925 г. и намира своето фатално заключение въ атентата въ „Св. Недѣля“ презъ 1925 г.

Г. г. народни представители! Говорѣ се отъ г. Никола Захариевъ за единния фронтъ. Увѣрявамъ ви, нѣмахъ намѣреното да разкривамъ и тая страница.

А. Капитановъ (з): Добре, че Ви създаде материалъ да говорите.

С. Мошановъ (д. сг): Но единниятъ фронтъ не е дѣло на спонтанна политическа дейностъ въ България. Единниятъ фронтъ е дѣло заповѣдано отъ вѣнъ — за което, ще моля търпението ви, да ви прочета само два документа.

А. Циганчевъ (з): Единниятъ фронтъ е дѣло на конспирацията, която се устрои срещу българския народъ.

С. Мошановъ (д. сг): Писмо на Александъръ Оббовъ отъ 23 юний 1924 г. — до кого, мислите? — до Димитъръ Грънчаровъ, човѣкътъ, който е интелектуалниятъ виновникъ за най-трагичното събитие въ България, съ което вече никой не се солидаризира — атентатътъ въ „Св. Недѣля“.

П. Попивановъ (з): И това е единъ голѣмъ въпросъ!

С. Мошановъ (д. сг): (Чете) „Брате Голѣмановъ!“ — това е псевдонимътъ на Грънчарова. Следватъ нѣколко пункта, които по-после въ мисълта си ще развия. По-нататкъ той казва: (Чете) „Ние искрено и честно работимъ за единния фронтъ и сме въ тѣсенъ контактъ съ тѣхъ. Но ето новъ фактъ! Кому и защо сѣ предлагали отъ васъ за отиване въ Москва? Какво означава това? Защо намъ нищо подобно не сѣ казали? Нашето предложение по случая е да имъ отговорите, че безъ насъ“ — т. е. безъ тия, които сѣ вѣнъ отъ предѣлитъ на България — „вие не можете да решите този въпросъ, и ги отправяте къмъ насъ“.

Ще ви цитирамъ още едно писмо отъ сжщия източникъ, за който ви казахъ. Всичкитъ доказателства, за ваше успокоение, ще ви бѣдатъ далени.

А. Бояджиевъ (раб): Това е отъ 1924 г. Какъ ще обясите единния фронтъ на 9 юний и септемврий 1923 г.?

С. Мошановъ (д. сг): На 9 юний нѣма единенъ фронтъ и затова много голѣми обвинения ви се отправятъ отъ Земледѣлския съюзъ.

А. Бояджиевъ (раб): Имаше вина ржководството на партията, а долу, между селянитѣ и работницитѣ, сжществуваше единниятъ фронтъ.

С. Мошановъ (д. сг): Недѣлко Атанасовъ, нѣколко дена следъ като избѣга отъ България въ Цариградъ, на 5 августъ 1924 г. пише пакъ — на кого? — на Грънчаровъ; той е тукъ въ България човѣкътъ, до когото се даватъ всичкитъ инструкции отъ вѣнъ; има пасажъ, който ще развия по-нататкъ въ подкрепа на мисълта си.

П. Попивановъ (з): Коя година?

С. Мошановъ (д. сг): 5 августъ 1924 г.

П. Попивановъ (з): Имайте предъ видъ кжде бѣха водачитѣ на Земледѣлския сѣюзъ и тогава ще си обясните.

С. Мошановъ (д. сг): Недѣлко Атанасовъ казва: „Г-нъ Грънчаровъ, разбрахме се по-рано, но и отъ тукъ считамъ за необходимо да подчертая: съ вътрешно въстание и борба ще трѣбва да се смѣкнатъ крѣволицитѣ отъ държавната властъ и че безъ взаимното сѣтрудничество на насъ съ комунистѣтѣ ние можемъ да бѣдемъ бити поотдѣлно и ще се пролѣятъ повече крѣви. Въоръженото въстание трѣбва да се подготви добре и съ сѣтрудничеството на емиграцията, обявено единъ пътъ, да може да постигне целта: селско-работническо правителство, колкото е възможностъ съ по-малко жертви“.

Ето отъ устѣ иле идеята за единния фронтъ, ето отъ кжде тя се благославя, ето отъ кжде се даватъ инструкциитѣ...

И. п. Рачевъ (з): Какво престѣпно има въ туй?

С. Даскаловъ (з): Значи пѣтицата пакъ сѣ били задръстени; значи и тогава положението не е било нормално!

С. Мошановъ (д. сг): И Недѣлко Атанасовъ продължава да пише въ сѣщото писмо на Грънчаровъ...

С. Даскаловъ (з): Г-нъ Мошановъ! Значи и тогава положението не е било нормално, щомъ сѣ търсили по таква пѣтица да идватъ на властъ.

Единъ отъ земледѣлцитѣ: (Къмъ С. Мошановъ) Както се оправдавахъ вашитѣ действия съ това, че пѣтицата били задръстени, така трѣбва да оправдаете и действията на тѣзи.

С. Мошановъ (д. сг): Ние не сме се борили противъ конституционно-монархическия режимъ и за нарушение цѣлостта и независимостта на държавата.

А. Буковъ (з): Вие най-напредъ не стѣ разбрали мисълта на г. Никола Захариевъ, за да говорите за единенъ фронтъ, който не е сѣществувалъ въ Земледѣлския сѣюзъ. Това е легенда. Вие бѣхте, които насаждахте и искахте да създадете единенъ фронтъ съ гоненията, които вършехте,...

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: И съ убийствата.

А. Буковъ (з)... и тогава върно е, че долу се търсѣха, за да си подпомагатъ въ борбата.

И. п. Рачевъ (з): И писмото, г. Мошановъ, което четохте, ако е автентично, то е въ подкрепа на Никола Захариевъ.

Ж. Малжаровъ (з): Г-да! Предлагамъ да направимъ една анкета — ще изнеса данни — за да се види на кого е служилъ Грънчаровъ. Вие имате началници на участѣци, па има и хора въ военно-полицейската секция, които знаятъ чия роль е игралъ Грънчаровъ.

П. Стайновъ (д. сг): И азъ ще предложа анкета.

С. Мошановъ (д. сг): Оставете тия анкети, г-да!

Коста Тодоровъ съ своята собствена рѣка ми разкрива цѣлата истина — по тоя въпросъ. Коста Тодоровъ пише — кому мислите, че пише? Той пише на главния секретаръ на Външното министерство въ Франция, г. Филипъ Бертело, следното — черновата отъ първата до последната дума е написана съ рѣката на Коста Тодоровъ — (Чете) „Г-нъ Посланико, имамъ една тѣжна длъжностъ, която ме принуждава да Ви отправя настоящето писмо. Азъ го правя съ съжаление, защото се касае за двама бивши министри на покойния Стамболийски, чиято паметъ ми е свѣщена. Тия две лица, Недѣлко Атанасовъ и Христо Стояновъ, политически емигранти, понастоящемъ въ Бѣлградъ, следъ като бѣха земледѣлци, сѣ станали агенти на III Интернационалъ, плащани отъ тоя последния, за да се извърши една революция на Балканитѣ, която ще служи като прелюдия на общия европейски пожаръ“.

Фактътъ, който разкрива Коста Тодоровъ, е, че Недѣлко Атанасовъ и Христо Стояновъ сѣ се продали на Третия интернационалъ и сѣ готвили за България — азъ ви четохъ писмото на Грънчаровъ — тази революция за селско-работническо правителство, плащани, за да запалятъ

пожара въ България, който да бѣде една прелюдия за общия европейски пожаръ.

Т. Тонковъ (з): Това е писалъ, следъ като вие избихте 10 хиляди души въ България.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Това е, което имамъ да кажа, за да подкрепя мисълта си, отъ кжде дойде организацията на единния фронтъ, какви цели той е преследвалъ — не по наше твърдение и по ваше обяснение, но по писмени доказателства и самопризнания на тѣзи, които сѣ били главни деятели по този въпросъ.

Г. г. народни представители! Голѣмата заслуга на днешната амнистия е, че изключва тѣзи, които сѣ конспирирали противъ българската държава.

И. Велчевъ (з): (Казва нѣщо)

С. Мошановъ (д. сг): Г. Велчевъ! Да не отварямъ Вашия личенъ тевтеръ за всичкитѣ атентати, които се извършиха въ България!

Председателътъ: Г. Мошановъ! Моля да не се отвлечете. Ако речемъ да отваряме лични тевтери, не знамъ кжде ще отидемъ.

С. Мошановъ (д. сг): Както виждате, азъ не ги отварямъ.

А. Николаевъ (з): Ако речемъ ние да отворимъ тевтеритѣ, ни единъ отъ тия (Сочи сговориститѣ) не трѣбва да остане тукъ.

С. Мошановъ (д. сг): Братътъ на Александъръ Оббовъ, Христо Гетовъ Оббовъ, пише на 29 януарий 1924 г. до покойния Петковъ.

А. Николаевъ (з): Когато вашата полиция уби — има доказателства за това!

С. Мошановъ (д. сг): (Чете) „До преди влизането ни въ София ще станатъ множество атентати на видни наши противници отъ наши хора, които и сега имаме тукъ. То не ще е зле да ни съобщите, кои лица ще трѣбва да избиемъ. Кажете, кои сѣ най-важнитѣ, споредъ Васъ, кои сѣ личнитѣ Ви неприятели“.

И. п. Рачевъ (з): Затова ли го убихте? Това ли ви даде поводъ да го убиеете?

С. Мошановъ (д. сг): Всичко това е написано отъ Христо Гетовъ Оббовъ.

Следъ това въ резюме се казва: (Чете) „Отъ Васъ искамъ: телефоненъ указателъ, планъ на София, списъкъ на лицата, които трѣбва да се избиятъ, видъ, количество и число на гарнизона въ София, числото на стражаритѣ и тѣхното разквартируване“.

П. Попивановъ (з): Навѣрно съ туй писмо искате да оправдаете убийството на Петкова.

А. Николаевъ (з): Ако бѣше тукъ Вашиятъ приятелъ Ляпчевъ, щѣше да Ви каже, какви декларации е правилъ на майката на покойния Петковъ.

С. Мошановъ (д. сг): Азъ не хвърлямъ ни най-малка сѣнка върху паметта на Петкова.

А. Циганчевъ (з): Стига сте се подигравали!

С. Мошановъ (д. сг): Това го пише Христо Гетовъ Оббовъ, обаче отговоръ отъ Петковъ по този въпросъ нѣма. Азъ съ това искамъ да ви кажа какви сѣ били намѣренията на тѣзи отвѣнъ, които сега се изключватъ отъ амнистия.

И. п. Рачевъ (з): И вие използвате писмото като документъ, за да убиеете Петкова!

А. Циганчевъ (з): Само така се оправдава убийството.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Накрая азъ ще изкажа нашето задоволство, че тази амнистия изключва — вървамъ, а трѣбва да върватъ и всички — по единъ безвъзвратенъ начинъ тѣзи, които сѣ конспирирали противъ териториалната цѣлостъ и независимостъ на българската държава.

Г. г. народни представители! Чрезъ срѣдства, дадени отъ една чужда държава, сѣ изпращани тукъ много отъ ония оръжия, които, съгласно това, което ви прочетохъ, сѣ наложили отъ вѣнъ наредбата за единния фронтъ.

А. Николаевъ (з): И на Васъ ви се плаща отъ вашитѣ банки, за да провокирате.

С. Мошановъ (д. сг): Пакъ Христо Гетовъ Оббовъ пише въ София на тѣхенъ агентъ: (Чете) „Драги Бако! Получихъ телеграмата ти отъ 15 т. м.“ — притежавамъ телеграмата въ оригинал; писмото е отъ 17 мартъ 1924 г. — „сѣ което ми съобщавашъ адреса, на който трѣбва да се изпратятъ паритѣ за Голѣмановъ“. — Това е псевдонима на Грънчаровъ — „Азъ му пратихъ 5.000 франка“ — тогава курсътъ бѣше 1:10, значи, 50.000 л. — „сѣ писмо чрезъ Миланъ Ракичъ, сръбски пълномощенъ министъръ въ София. Той ще му ги предаде веднага“.

По-нататъкъ, писмо отъ Александъръ Оббовъ до Христо Оббовъ: (Чете) „Отъ Нешичъ разбрахъ, че не би било трудно, следъ албанскитѣ избори“, — значи, тамъ иматъ навикъ да даватъ пари за избори — „да се намѣрятъ пари. И Боянъ“ — псевдонимътъ на Коста Тодоровъ — „който присѣдствуваша на този разговоръ, биде натоваренъ“ — въ Бѣлградъ — „да повдигне този въпросъ“.

По-онататъкъ, друго едно писмо пакъ отъ Христо Гетовъ Оббовъ до Грънчаровъ сѣ дата 7 априлъ.

А. Николаевъ (з): За това ходи ти въ Берлинъ, да вземешъ папката на г. Ляпчевъ.

С. Мошановъ (д. сг): (Чете) „Бати“ — т. е. Александъръ Оббовъ — „преди нѣколко дена Ви прати писмо чрезъ Ягичъ“ — всички си спомняте това име „аташе по престава въ сръбската легация“. По-нататъкъ се казва: (Чете) „Музикантовъ“ — т. е. Петко Петковъ — „има добри и трайни връзки съ Ракичъ когото ще наричамъ Райковъ. Съобщете този псевдонимъ и на други мои и ваши хора“. И по-нататъкъ се казва: (Чете) „Не бихте ли могли Вие, отъ името на вашата организация вътрѣ, да се явите предъ Ракичъ“ — задраскано е и писано „Райковъ“ — „и го всестранно освѣтите върху истинското положение на нѣщата у насъ“.

Но, г. г. народни представители. Всичката тази дейностъ какво е целила? Признанието го имаме въ едно писмо на Христо Гетовъ Оббовъ отъ 16 декемврий 1923 г. пакъ до покойния Петковъ. Въ него се казва: (Чете) „Разберете, че въ всичката си работа ние трѣбва да бързаме Касае се за спасението на България, за истинското ѣ спасение. Сърбия, оторизирана отъ свои голѣми и малки съюзници, очаква отъ насъ, Земледѣлския съюзъ, да срушимъ това правителство на убийци и неприятели, за да създадемъ една приятелска България, която ще трѣбва да изпълни въ недалечно бъдеще заветитѣ на нашитѣ велики патриоти отъ всички времена: Раковски, Ботевъ, Стамболийски — конфедерирането на България съ Сърбия, Македония и Хърватско. За тази цель има срокове. Не успѣемъ ли въ тѣзи срокове да свършимъ, сѣ България е свършено“.

А. Николаевъ (з): Съ тоя фалшивъ документъ си служеше правителството на убийцитѣ.

С. Мошановъ (д. сг): И Александъръ Оббовъ, който е много по-уменъ отъ Христо Оббовъ и знае, че такива работи не се пишатъ въ писма, на 27 декемврий 1923 г. му пише: (Чете) „Твоего писмо до Петковъ съдържа една фраза, която въ рѣцетѣ на Петковъ е моята политическа смъртъ. Азъ съмъ просто сломенъ отъ това, че ти си направила тази грѣшка. Ето защо, азъ очаквамъ съ нетѣрпение отговора на Петковъ“.

Ето какъ самиятъ Александъръ Оббовъ схваща какво значи тази идея, която се развива, за конфедерацията на България съ Сърбия. Той счита, че узнае ли се това не отъ българското обществено мнение и отъ българския народъ, но даже отъ честния Петковъ, това значи неговата политическа смъртъ, на Оббовъ, по неговото собствено признание, написано съ собствения му почеркъ.

Ето, г. г. народни представители отъ Земледѣлската група, нѣколко факти, които ми бѣха абсолютно необходими не да улеснявамъ уреждането на ваши вътрешни недоразумения, но да подчертая държавническия актъ, който се извършва, като отъ обсъга на тази амнистия се изключватъ деяния, отъ рода на тѣзи, които азъ ви казахъ не само на приказки, но документирайки ви всѣки единъ фактъ съ оригинални документи.

А. Николаевъ (з): Махзарътъ въ Вашата чанта ли е?

А. Капитановъ (з): И окръжното на Смиловъ. (Веселостъ срѣдъ земледѣлцитѣ)

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Не сме само ние, които днесъ преценяваме по този начинъ дейността на политическитѣ емигранти въ този моментъ въ Сърбия, не е само и днешното правителство, въ този му съставъ, което чрезъ амнистията се солидаризира съ това схващане. Не е чуждъ на това схващане и самиятъ Български земледѣлски народенъ съюзъ. Въ в. „Земледѣлско знаме“, органъ на Българския земледѣлски народенъ съюзъ, отъ 29 априлъ 1925 г., редакторътъ на вестника, г. Стоянъ Омарчевски, е помѣстилъ следната декларация на постоянното присѣдствие на Българския земледѣлски народенъ съюзъ: (Чете) „Намирашитѣ се понастоящемъ вѣнъ отъ предѣлитѣ на България емигранти, бивши членове на Българския земледѣлски народенъ съюзъ, съ своята дейностъ сѣ нищо не ангажиратъ Българския земледѣлски народенъ съюзъ, защото тѣ сѣ престанали да бждатъ негови членове, още когато сѣ напустили предѣлитѣ на нашата държава“.

Отъ земледѣлцитѣ: Това е вѣрно.

С. Мошановъ (д. сг): Да, това е вѣрно, и по-нататъкъ писаното е вѣрно. (Продължава да чете) „Забѣгналитѣ, обаче, сѣ цѣлитѣ си семейства бивши земледѣлски министри Недѣлко Атанасовъ, Александъръ Обовъ и Христо Стояновъ, въпрѣки това, самозвано, неопълномощени отъ никого, се титулуватъ за нѣкакво задгранично постоянно присѣдствие на Българския земледѣлски народенъ съюзъ и като такива проявяватъ дейностъ, която не само е въ разрѣзъ съ уставнитѣ постановления, практиката и принципитѣ на Земледѣлския съюзъ, но която отива да предателствува спрямо интереситѣ на България“.

Ето каква е присждата, . . .

Н. Захариевъ (з): На Земледѣлския съюзъ.

С. Мошановъ (д. сг): . . . която не само ние, а и вие самитѣ сте произнесли върху цѣлата тая дейностъ, която, както казахъ, намѣри своето логическо заключение на „Св. Недѣля“.

А. Буковъ (з): Каква вужда имаше да говорите за нея?

С. Мошановъ (д. сг): Има този смисълъ, че когато едно правителство . . .

Отъ земледѣлцитѣ: Незаконно.

С. Мошановъ (д. сг): . . . на тая държава, г. г. народни представители, е имало да се справя . . . (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

И. п. Рачевъ (з): Когато я правимъ тая декларация, ние сме знаели това, което вие изнасяте.

С. Мошановъ (д. сг): Когато едно правителство на тая държава, България, презъ този периодъ е имало да се справя съ една дейностъ такава, каквато току-що ви я описахъ: разбойнически чети, . . .

А. Аврамовъ (з): Самото правителство бѣше разбойническо.

С. Мошановъ (д. сг): . . . сѣ една дейностъ за промѣна на конституционно-монархическия режимъ — дейностъ, която намѣри логическото си заключение въ арабонашкия атентатъ, да се справя съ опити и деяния срещу независимостта на държавата, както фигурира въ писмото на Христо Гетовъ Оббовъ — какъ може да се вини цѣлото това управление за ексцеситѣ, за събитията?

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: То е първопричината.

С. Мошановъ (д. сг): То стоеше като часовой на поста на България, а часовоятъ никога не е убиецъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) То изпълняваше своя дългъ къмъ народъ, държава, къмъ България. (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

П. Попивановъ (з): Отъ тѣзи въ списъка, които прочетохте, нѣма нито единъ емигрантъ, всички ги избихте. Вие създадохте емигрантитѣ, вие създадохте и разбойническото.

С. Мошановъ (д. сг): Когато се разискваше проектоотговорът на тронното слово, народният представител г. Христо Чолаковъ говори за онова подозрение, което през време на нашето управление сме имали къмъ Българския земеделски народенъ съюзъ.

А. Николаевъ (з): Защо избихте 30.000 души презъ вашия режимъ, щомъ защитахте българското племе? Отъ кого го защитавахте, г. Мошановъ, отъ българския народъ ли?

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Това подозрение, както виждате . . . (Възражения отъ земледълците)

На насъ ни четохъ бюлетинитъ на в. „Пладне“ и ние търпяхме, а сега . . .

Министъръ Д. Гичевъ: Така насърчавате къмъ убийства въ бъдеще. Лошо оправдавате убийствата. Не знаете какво приказвате.

С. Мошановъ (д. сг): Г. министре! Азъ говоря за онова подозрение къмъ Българския земеделски народенъ съюзъ, за което г. Христо Чолаковъ, когато говорѣше по отговора на тронното слово, каза, че е съществувало презъ цялото наше управление. Азъ искамъ да си отговоримъ ние, като почтени българи, . . . (Възражения отъ земледълците)

Отъ земледълците: Е-и-й!

С. Мошановъ (д. сг): . . . и при наличността на тѣзи данни, съ които ние сме разполагали, можеше ли да не се загнѣздятъ въ нашата душа известни подозрения, известни съмнения?

Г. г. народни представители! Азъ не искамъ, както казва българската пословица, да плача на чужди гробъ.

А. Капитановъ (з): Вие имате на много гробища да плачите. (Възражения отъ земледълците)

Председателъ: Ораторътъ завършва, оставете го спокоенъ.

С. Мошановъ (д. сг): Българскиятъ земеделски народенъ съюзъ действително въ този моментъ се намира на единъ завой въ своето политическо развитие.

П. Попивановъ (з): Нѣма нужда отъ Вашата рецензия.

С. Мошановъ (д. сг): Азъ съмъ длъженъ да направя констатация, защото излизамъ да говоря отъ името на една политическа групировка.

Нѣкой отъ земледълците: Отъ кръволоци акълъ не щемъ.

С. Мошановъ (д. сг): Остава на васъ да потвърдите, че тоя завой е именно въ смисъла, въ който г. Георги Енчевъ току-заго говори преди мене. Действително Българскиятъ земеделски народенъ съюзъ въ този моментъ по тази амнистия е поставенъ именно на това изпитание — да покаже дали действително той се намира на този пътъ, който г. Георги Енчевъ посочи. (Възражения отъ земледълците)

А. Капитановъ (з): Завоятъ е на 21 юний.

С. Мошановъ (д. сг): Ние виждаме, че тази амнистия, що се отнася до нейната политическа частъ — относно общия наказателенъ законъ другъ нашъ ораторъ ще се изкаже — такава, каквато е, ако се запази, дава гаранции, че действително ще се създадатъ отъ тукъ до тукъ (Сочи дѣснищата и лѣвищата) едни общи понятия за това, що е държава, какъ тя трѣбва да се пази (Възражения отъ земледълците), . . .

П. Попивановъ (з): Земледълцитъ знаятъ да я пазятъ, но банкеритъ не знаятъ.

С. Мошановъ (д. сг): . . . какви сж условията и задълженията на всѣки единъ, който иска да работи въ поли-

тическото поле и да има мѣсто въ политическия животъ на България.

П. Попивановъ (з): Ако изровимъ гробницитъ на бойното поле, нѣма да намѣримъ нито единъ банкеръ.

С. Мошановъ (д. сг): Действително, въ последствие трѣбва да настанатъ времена на спокойствие и на редъ, които трѣбва да бждатъ резултатъ на всѣка амнистия. Но отъ пререканията, които ставатъ по поводъ на моята речъ, изглежда, че тая амнистия ще е само една формалностъ, а нѣма да има едно вътрешно съдържание, което да отразява такива моменти въ нашия политически животъ, че когато говоримъ и за септемврийскитъ събития, и за 9 юний, и за емиграция, действително да можемъ да ги изслушваме като исторически факти.

А. Николаевъ (з): Ако не провокирате.

С. Мошановъ (д. сг): Съ какво провокирахъ? Казахъ ли една измислица? Документи четохъ. Значи, има още нѣщо, което не е ферментирало . . . (Силни възражения отъ земледълците)

Нѣкой отъ земледълците: Кажете първопричината на злото. Откровено, честно и доблестно кажете.

Н. Захариевъ (з): Тия документи ги четохъ тукъ преди изборитъ. Българскиятъ земеделски съюзъ винаги е билъ творчески елементъ, даже и когато ви изхвърли на бунището.

С. Мошановъ (д. сг): Нито единъ отъ тия документи не е билъ нито четенъ, нито известенъ на българския народъ. (Възражения отъ земледълците)

Председателъ: Дайте възможност на оратора да завърши.

С. Мошановъ (д. сг): Четохъ се документи отъ по-друго естество.

И. п. Рачевъ (з): Тѣ бѣха истински, а това, което четете, е лъжа.

С. Мошановъ (д. сг): Толкова по-зле тогава за тая държава и за този народъ, ако отъ дейностъ такава, каквато е описана въ документитъ, които азъ изнесохъ, нѣма да се черпи поука и българскиятъ народъ нѣма да си извади своитъ заключения.

Н. Алексиевъ (з): Г. Мошановъ! И съ тия документи Вие не можете да оправдаете жертвитъ, които се дадохъ презъ ваше време. Това е последствие отъ жертвитъ.

Отъ сговориститъ: А-ха!

З. п. Захариевъ (з): Това е дейностъ на отдѣлни лица. (Възражения отъ сговориститъ. Глъчка)

Председателъ: (Звъни)

С. Мошановъ (д. сг): Г-да! Азъ завършвамъ съ съжалението, че действително тая амнистия ще остане само формаленъ актъ, защото отъ начина, по който вие посрещнахте изнасянето на известни документи, се вижда, че вие не можете да намѣрите въ себе си сили да ги заклеимте. (Тропане по банкитъ отъ земледълците. Голѣмъ шумъ) Само по този начинъ вие щѣхте да покажете, че сте готови да вървите по пътя за омиротворението на страната. Вие не сте готови. (Тропането по банкитъ продължава. Силенъ шумъ) Ние, обаче, въпреки всичко и всички, ще вървимъ неуклонно по пътя на омиротворението и заздравяването на България. („Браво!“ и продължителни ржкоплѣскания отъ сговориститъ. Възражения и тропане по банкитъ отъ земледълците)

С. Даскаловъ (з): Това ли е братската ржка, подадена за миръ!

Председателъ: Има думата г. министър-председателъ.

Министър-председател Н. Мушановъ: Г-да! Часътъ е 9 безъ четвъртъ. Ще моля да се вдигне заседанието съ същия дневенъ редъ за утре. Само ще моля г. г. народнитъ представители да се явятъ на заседанието точно въ 4 ч. следъ обѣдъ.

Председателъ: Които отъ г. г. народнитъ представители приематъ предложението на г. министър-председателя да се вдигне заседанието за утре, съ същия дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. и 48 м.)

Председателъ: **АЛ. МАЛИНОВЪ**

Секретаръ: **Н. ГАВРИЛОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**